

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Kriminalita mládeže a možnosti její prevence

Juvenile delinquency and its prevention options

Vypracoval: Kristýna Haštabová
Vedoucí práce: PhDr. Vlastimila Urbanová

České Budějovice 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice

.....

Kristýna Haštabová

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Vlastimile Urbanové za velmi užitečnou metodickou pomoc a ochotu, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Dále bych chtěla poděkovat probačním pracovníkům Mgr. Zdeňce Benešové, Mgr. Ivaně Kovářové Bártové a Bc. Jakubovi Václavů za poskytnutí cenných a zajímavých informací, potřebných pro uvedení do tématu.

Obsah

Úvod	
1 Kriminalita jako sociálně patologický jev	12
1.1 Pojem kriminalita	13
1.2 Kriminalita mládeže	14
2 Mladistvý a období dospívání	16
2.1 Vymezení období dospívání	16
2.1.1 Období pubescence	16
2.1.2 Období adolescence	17
2.2 Specifické vývojové problémy dospívajících	17
2.3 Motivy páchaní trestné činnosti	19
2.4 Specifické znaky trestné činnosti	20
2.5 Struktura trestné činnosti mladistvých	21
3 Příčiny kriminality mladistvých	22
3.1 Osobnostní příčiny	23
3.2 Sociální příčiny	24
3.2.1 Vliv rodiny	25
3.2.2 Vliv školy a školního prostředí	27
3.2.3 Vliv společnosti a vrstevníků	28
3.2.4 Vliv médií	30
4 Dopady a opatření plynoucí z trestné činnosti mladistvých	30
4.1 Odpovědnost mladistvých	31
4.2 Opatření ukládaná mladistvým	31
4.2.1 Výchovná opatření	32
4.2.2 Ochranná opatření	32

4.2.3	Trestní opatření	33
5	Kriminalita mladistvých a její prevence	34
5.1	Preventivní politika.....	34
5.2	Struktura preventivní politiky.....	35
5.2.1	Dělení prevence podle objektu, na který je zaměřena	35
5.2.2	Dělení prevence podle obsahu	36
5.3	Organizace a systém prevence kriminality v České republice	38
5.4	Prevence kriminality mládeže	39
5.5	Intervence mladistvým delikventům	40
6	Popis vybraného pracoviště terciární prevence – Probační a mediační služba.....	41
6.1	Cíle a poslání PMS	41
6.2	Činnost PMS.....	42
6.3	Role pracovníka při práci s mladistvými delikventy	44
6.4	Probační programy	45
7	Cíl práce	46
7.1	Výzkumné otázky	46
7.2	Metodika.....	47
7.3	Metody.....	47
7.4	Charakteristika výzkumného souboru	48
7.5	Jednotlivé osobní případové studie.....	49
7.5.1	Christian.....	49
7.5.2	John.....	53
7.5.3	Robert.....	55
7.5.4	Anna.....	57
7.5.5	Martin.....	60

7.5.6 Roman.....	63
7.6 Zhodnocení osobních případových studií.....	66
7.7 Shrnutí	72

Závěr

Abstrakt

Klíčová slova

Použitá bibliografie

Přílohy

Úvod

Je zajímavé, že z neposlušných dětí se často stávají spóřádání a vážení muži a ženy – stejně jako z těch poslušných.

Mark Twain

I přesto, že problematiku kriminality mládeže nelze označit za problém novodobý, lze zdůraznit, že se jedná o problém v současnosti velmi aktuální. Především v posledních letech se oblast kriminality, též postihující především mladší věkovou kategorii, stala často diskutovanou. Je předmětem mnoha studií, které se snaží analyzovat tento jev a též činitele podílející se na jejím vzniku. Kriminalita mládeže představuje negativní jev projevující se porušováním ustáleného právního řádu společnosti. (Matoušek, Matoušková, 2011) Trestná činnost mladistvých pachatelů se v mnoha ohledech od trestné činnosti ostatních věkových skupin liší. To je dáno rozumovou a mravní vyspělostí, psychickým a somatickým vývojem, zkušenostmi a motivací. Pro pochopení problematiky kriminality jako negativního jevu sužujícího chod společnosti a zároveň pro pochopení kriminality mládeže a následnému zakročení proti ní je důležité osvětlení základních kriminogenních faktorů a vlivů působících na jedince. Za nezbytné lze považovat zjištění, jaké podněty a okolnosti mladistvého pachatele vedou k inklinaci k protiprávnímu jednání a jakými faktory lze tuto tendenci zmírnit, či jí zcela zamezit. Proto, aby podíl kriminality ve společnosti nenarůstal a byl udržitelný ve stávajícím měřítku, je nutná včasná a kvalitní prevence sociálně patologických jevů, která by měla zaujímat prioritní místo v rámci politiky státu. Z tohoto důvodu stát vykonává preventivní politiku s celoplošnou působností. Prevence kriminality je orientována do dvou sfér. Prioritou první sféry je předcházení vzniku sociálně patologických jevů. Naopak druhý směr je zaměřen na pachatele trestné činnosti. Jeho základním cílem je: snížení rizika vzniku recidivy, obnovení pachatelových narušených sociálních vztahů a navrácení ho zpět do života bez protiprávního jednání.

Prvotním záměrem bakalářské práce je uvedení do tématu problematiky kriminality mládeže. Definování základních pojmů, využívaných v této oblasti, a to prostřednictvím definic obsažených v odborné literatuře. Osvětlení vlivů, které se na vzniku protiprávního jednání podílejí. Součástí je též uvedení do preventivní politiky státu a seznámení s preventivními opatřeními, které jsou v rámci ní vypracovávány, z důvodu těsné spjatosti s oblastí boje proti kriminalitě. Vzhledem

k tomu, že pole působnosti kriminality mládeže je natolik rozsáhlým tématem, je si autorka vědoma skutečnosti, že v daném rozsahu bakalářské práce nelze komplexně pojmut veškeré aspekty a zahrnout všechny úhly pohledu, patřící do této problematiky. Z tohoto důvodu je obsah práce koncipován pouze na základní teoretické úrovni orientující se pouze na věkovou skupinu tzv. mladistvých pachatelů. Proto, aby nedošlo k odklonění se od tématu, byly pro vypracování jak teoretické, tak praktické části předem stanoveny oblasti neboli základní stavební pilíře, které jsou vzájemně provázány a doplňují se. Přičemž v části teoretické jsou ve formě logicky uskupených, po sobě jdoucích kapitol, naopak v části praktické mají podobu výzkumných otázek. Ve snaze dostatečně osvětlit problematiku kriminality mládeže se zaměříme na: oblast kriminality jako sociálně patologického jevu, mladistvého a úskalí doprovázející období dospívání, oblast příčin napomáhajících k jejímu vzniku, oblast opatření plynoucích z trestné činnosti mladistvých a v neposlední řadě na oblast prevence kriminality mladistvých. Sekundárním cílem bakalářské práce je potvrzení skutečností řečených v teoretické oblasti za pomoci příkladů z praxe uvedených v části praktické. V průběhu budeme hledat odpovědi na níže uvedené otázky: *Jaké faktory a příčiny se podílejí na vzniku protiprávního jednání? Jaká opatření jsou mladistvým pachatelům ukládána? Jaký postup při práci s klientem sehrávají probační pracovníci? Do jaké míry působí preventivní opatření preventivní politiky státu?* V této souvislosti budeme pracovat, jednak se spisovými dokumenty týkající se jednotlivých mladistvých pachatelů a jednak budeme vycházet z rozhovorů poskytnutých probačními pracovníky, ve spolupráci s Probační a mediační službou města Plzeň

Pro vypracování teoretické části je použita metoda rešerše a deskripce odborné literatury, sbírek zákonů a dalších zdrojů, především tedy zdrojů internetových, které danou oblast řeší. Metodologický přístup, který bude použit v praktické části této bakalářské práce, je kvalitativní šetření. Výsledků šetření bude dosaženo za použití metody osobních případových studií v kombinaci s výzkumnou metodou uváděnou, jako zkoumání dokumentace

Hlavní text práce je rozdělen do sedmi kapitol, které jsou dále, pro jednoznačnost a snadnou orientaci, děleny do jednotlivých podkapitol, přičemž sedmou kapitolu lze považovat za stěžejní část, hledající odpovědi na výše položené otázky. Vzhledem k záměru popsat problematiku kriminality mladistvých, je nutné v samotném začátku práce vymezit kriminalitu jako sociálně patologický jev. První kapitola poukazuje na důležitá fakta související s problematikou kriminality a postupně se propracovává k samotnému vymezení pojmu kriminalita mládeže a vytyčuje rozdíly, které mezi těmito pojmy panují. Vyústěním kapitoly je poukázat na to, že problematika kriminality

mládeže je jednou z odnoží kriminality obecné, která společnost svou přítomností zatěžuje, a též definování základních pojmů v dané oblasti používaných.

Z odborné literatury vyplývá, že delikventní chování se koncentruje především do období dospívání. (Zoubková, 2002) Z tohoto důvodu, autorka považuje za nutné v souvislosti s problematikou kriminality mladistvých osvětlit základní fakta týkající se tohoto zlomového období života jedince. Následující kapitola se týká hlavních aktérů kriminality mládeže, tedy mladistvých pachatelů, a to z pohledu vývojové psychologie. Kapitola obsahuje základní charakteristiku nejen samotného mladistvého pachatele, ale především popis období dospívání a s ním související vznik sporů, behaviorálních změn pro něj typických a faktorů, které do určité míry zatěžují období dospívání. Je zřejmé, že způsob provedení provinění a struktura trestné činnosti mladistvých jsou zcela odlišné od způsobu provedení trestného činu ostatních věkových kategorií. (Zoubková, 2002) A proto v závěru dané kapitoly, vedle výše zmíněného autorka neopomenula, vzhledem k této specifčnosti trestné činnosti mladistvých a též patrných rozdílů mezi jimi páchanou trestnou činností a kriminalitou ostatních věkových kategorií, danou oblast blíže specifikovat. Kapitulu uzavírá autorka, na základě statistických údajů zveřejněných Policií ČR, vytvořená tabulka, která poukazuje na strukturu trestné činnosti mladistvých a nezletilých pachatelů, jejímž účelem je přehledně vyobrazení spáchané trestné činnosti a činů jinak trestných za aktuální období, tj. období od 1. 1. 2015 do 31. 12. 2015

Třetí kapitola pojednává o oblasti příčin vzniku kriminálního chování u mladistvých pachatelů. Pozornost bude věnována především základním příčinám, které mají, dle odborné literatury na inklinaci k protiprávnímu jednání největší podíl. Od příčin exogenních se autorka posune k příčinám endogenním, které se největší měrou podílejí na inklinaci k protiprávnímu jednání mladistvých.

Kriminalita mládeže má jednoznačně negativní dopad na společnost, ohrožuje ustálený sociální řád a podkopává jeho obecnou důvěryhodnost. Zjednodušeně řečeno přítomnost kriminality ve společnosti poškozují práva a svobody občanů, majetku, zdraví či života obětí a vyvolává zmatky v normách a hodnotách. (Jedlička, 2004) Stát i společnost usilují o udržení kriminality v přijatelných mezích, prostřednictvím jednak represivních, tak preventivních opatření. (Zapletal, 2004) Vzhledem k negativním dopadům a závažnosti dané problematiky jsou následující kapitoly věnované opatřením plynoucím z trestné činnosti mladistvých a preventivní politice vykonávané státem. Kapitoly vycházejí obzvláště ze zákonných ustanovení, prohlášení, zpráv a materiálů zveřejněných na oficiálních stránkách Ministerstva vnitra České republiky. Jedním z důležitých

pěšáků v boji na poli kriminality mládeže jsou pracovníci Probační a mediační služby. Z tohoto důvodu je část bakalářské práce věnovaná represí a prevenci uzavřena pojednáním o vybraném pracovišti, tj. pracoviště Probační a mediační služby. Dalším důvodem představení práce a působnosti této organizace je autorčina spolupráce s probačními pracovníky při tvorbě kvalitativního šetření.

Poslední kapitola tvoří samotné kvalitativní šetření, vypracované na základě informací poskytnutých jednotlivými probačními pracovníky, a též spisové dokumentace o jednotlivých mladistvých pachatelích, k nimž byl autorce umožněn přístup. Vzhledem ke snaze autorky o pochopení tématu je tato kapitola v úvodu tvořena základní charakteristikou výzkumných metod, popisem výzkumného vzorku a pracoviště, v jehož spolupráci bylo šetření uskutečněno. Stěžejním, pilířem s vysokou výpovědní hodnotou pro tuto práci, je šest osobních případových studií, prostřednictvím nichž se autorka snaží poukázat na fakta řečená v předešlých kapitolách a získat odpovědi na základní položené výzkumné otázky. Sedmou část uzavírá shrnutí poznatků zjištěných v průběhu šetření formou diskuze o souladu mezi teorií a praxí.

Samotný závěr je založen na autorčině úvaze, postřezích a pohledu na problematiku kriminality mládeže, což nám poslouží k vyhodnocení, zda jsme danou problematiku pochopili, dostatečně a srozumitelně definovali a zda jsme schopni se na jejím rozsáhlém poli působnosti orientovat, popřípadě dále kriminalitu mládeže zkoumat. Autorka si v této části uzavírající celou bakalářskou práci dovolila uveřejnit subjektivní názory na danou tematiku, které si vytvořila po prostudování mnoha odborných publikací a názorů v oblasti kriminality mládeže.

Primárními zdroji jsou především dostupné tištěné zdroje, tj. převážně odborné bibliografie a časopisy, přičemž autorka vychází především z díla Oldřicha Matouška a Andrei Matouškové, *Mládež a delikvence*. Následně ve zbytku práce budeme vycházet především z děl Josefa Langmeiera a Dany Krejčířové, *Vývojová psychologie*, Ludmily Čírtkové, *Forenzní psychologie a zákonných úprav České republiky: zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (Trestní řád) a zákon č. 257/2000 Sb. o probační a mediační službě*. Zpracovat problematiku preventivní politiky státu nám pomůže dílo Ivany Zoubkové, *Kontrola kriminality mládeže a Kriminologie a prevence kriminality*. Nápomocné nám budou taktéž díla: Richard Jedlička, *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, Miroslav Procházka, *Sociální pedagogika*, apod. V části týkající se institutu Probační a mediační služby budou využívány zejména díla: *Probace a mediace – možnosti řešení trestných činů* od Pavla Šterna a Lenky

Ouředníkové, a dále Probační a mediační programy pro mladistvé od Jana Rozuma. Vedle primárních zdrojů autorka též čerpá ze zdrojů internetových a cizojazyčných, psaných v anglickém jazyce. Proto je nutné informace získané danou cestou nejprve přeložit a posléze syntetizovat. Stěžejním internetovým zdroji jsou Statistické přehledy kriminality za rok 2015 vydané Policií České republiky a oficiální internetové stránky Ministerstva vnitra České republiky.

Text práce doplňují doslovné citace z jednotlivých děl, které jsou vždy uvedeny v uvozovkách spolu s odkazem na dílo, autora a konkrétní stranu v odborném textu. Pro přehlednost nejsou v práci použity zkratky názvů či institucí.

1 Kriminalita jako sociálně patologický jev

„Veškeré jevy ve společnosti respektive činnosti lidí je možno rozdělit na jevy:

- 1) **Společensky žádoucí, pozitivní**, které jsou i různou formou odměňovány (zvýšení sociální prestiže, finanční odměny, zlepšování sociální pozice, apod.).
- 2) **Společensky neutrální**, které v podstatě nevzbuzují společenskou odezvu ani pozitivní ani negativní.
- 3) **Společensky nežádoucí negativní**, které nejsou v souladu se zájmy společnosti, poškozují ji, narážejí na odpor společnosti. Ta je netoleruje, různými způsoby řeší a obvykle mírnějšími prostředky je postihuje.
- 4) **Protiprávní**, které překračují rámeček vymezený právním řádem společnosti a kterou společnost tvrdě postihuje.“ (Nikl, 2000, s. 72)

Pojem kriminalita znamená zločinnost, provinění. Kriminalita představuje souhrn trestných činů úmyslných, nebo spáchaných z nedbalosti trestně odpovědnými osobami zpravidla na jednom místě (státě) za určité období. (Procházka, 2012)

Jedná se o sociálně patologické jevy, které se v lidské společnosti vyskytují od jejího vzniku. Jejich charakteristickým znakem je společensky neakceptovatelné a sankcionované chování. Společnost takové chování označuje jako nenormální. Jinak řečeno je zlem pramenícím z negativních vlastností člověka. Mezi sociálně patologické jevy dnešní doby patří: nepřátelství, rasismus, agresivita, brutalita, toxikomanie, kriminalita, apod. Lze říci, že se tyto jevy stávají běžnou součástí našeho života. (Kraus, Hroncová, 2007)

Kriminalita je jednou z nejzávažnějších forem sociálně patologického jednání jedince či skupin osob. Zločinnost je nejen problémem celospolečenským, ale také problémem globálním. K prudkému nárůstu kriminality a také její závažnosti došlo na území České republiky, respektive na území tehdejší Československé republiky, v roce 1989. Nárůst sociálně patologických jevů ve společnosti byl podmíněn změnami politického režimu a ekonomických podmínek. (Kraus, Hroncová, 2007)

I přesto, že v jednotlivých zemích světa existují platné právní předpisy vymezující, co je trestným činem a jaké sankce je možné za ně uložit, kriminalitu z lidské společnosti nelze zcela vymýtit. O zmírnění tohoto jevu a převýchovu protiprávně jednajících osob se snaží orgány činné

v trestní oblasti, včetně organizací zabezpečujících prevenci a realizujících preventivní projekty. Těmi se snaží předcházet páchaní trestné činnosti či řešit vzniklou krizi. (Kraus, Hroncová, 2007)

Pojem kriminalita lze chápat jako:

- sociálně – etické vymezení zločinu, v rámci něhož jsou zločiny děleny na přirozené (činy, které jsou zlé sami o sobě) a umělé (to, co je jako zlé zakázané),
- normativní vymezení zločinu, tj. trestním zákonem přesné určení toho, co je zločin,
- sociologické vymezení zločinu, ve které je zločin chápán jako sociální deviace. (Kraus, Hroncová, 2007)

1.1 Pojem kriminalita

Kriminalita je úhrn činů pro společnost nebezpečných, a které jsou uvedené v trestním zákoníku. Nebezpečnost trestného činu je určována na základě toho, jaký zájem byl tímto činem dotknut, jakým způsobem byl vykonán, jaké následky způsobil a jaké pohnutky vedly pachatele k jeho spáchání. (Kraus, Hroncová, 2007)

K páchaní trestných činů vedou jedince či skupinu osob určité kriminogenní faktory. Mezi tyto faktory jsou řazeny příčiny, podmínky, záměry, motivace, apod. Všechny jevy, které usnadňují nebo podporují páchaní trestných činů. (Zoubková, 2002)

Kriminalita se v České republice dělí do dvou oblastí. První oblast se týká obecné kriminality a druhá oblast se zabývá kriminalitou hospodářskou.

- *Obecná kriminalita* zahrnuje majetkovou, násilnou a mravnostní trestnou činnost.
- *Majetková kriminalita* je páchána především se záměrem rychlého a snadného nabytí finančních prostředků, díky kterým pachatel uspokojí své potřeby. Jedná se o útok proti cizímu majetku.
- *Násilnou kriminalitu* lze charakterizovat jako projev neúcty k životu a zdraví. Častou motivací je potřeba jedince demonstrovat svoji sílu a moc, zvýraznit se, získat postavení ve skupině, touha něco poškodit či někomu ublížit.
- *Mravnostní kriminalita* je pro své typické znaky, jako je vysoká nebezpečnost pro společnost či značný zásah do oblasti důstojnosti člověka a zdravý vývoj mládeže,

považována za nejzávažnější trestné činy ve společnosti. Mezi tyto činy patří například znásilnění a pohlavní zneužívání.

- *Hospodářská kriminalita* se týká oblasti ekonomiky. Jedná se o takové nebezpečné chování, které naplňuje skutkovou podstatu trestných činů obsažených v trestním zákoně, které poskytuje ochranu veřejným i státním zájmům. (Novotný, Zapletal, 2004)

Kriminalitu lze dále dělit na kriminalitu zjevnou a kriminalitu latentní. *Kriminalita zjevná* je charakteristická trestnými činy, které byly oznámeny na Policii ČR. Naopak *latentní kriminalita* neboli *kriminalita skrytá*, zahrnuje takové trestné činy, které orgánům činných v trestní oblasti nahlášený nebyly. Typickým příkladem latentní kriminality jsou neohlášená znásilnění a domácí násilí. Oběti trestných činů se povětšinou bojí čin nahlásit, nebo se stydí. (Procházka, 2012)

1.2 Kriminalita mládeže

Kriminalita mládeže je multidisciplinární problematika. Není opomenuta ve vědách normativních, společenských a empirických. Terminologie vychází jak z práva trestního, správního, občanského, rodinného, tak i ze společenských věd. (Procházka, 2012)

V souvislosti s kriminalitou mládeže se setkáváme s pojmy delikvence a prekriminalita. *Delikvence* je poměrně mladý pojem, který obecně označuje, co je protiprávním jednáním. Používán je především v kriminologické literatuře a zaměřuje se na delikty, tj. na skutky, které zahrnují odpovědnost za náhradu škody a prekriminalitu. Již zmíněná *prekriminalita* předchází kriminalitě mladistvých a týká se činů jinak trestných, kterých se dopouštějí děti před dosažením trestní odpovědnosti, tj. osoby mladší 15 let. Pokud by je spáchaly osoby starší, byly by takové činy považovány za trestné. (Nikl, 2000)

Kriminalita mládeže, nebo také *juvenilní kriminalita*, je páchána osobami ve věkovém rozmezí 15-18 let. Trestná činnost mladistvých se od trestné činnosti ostatních věkových skupin pachatelů odlišuje v mnoha aspektech. To je způsobeno stupněm jejich duševního a tělesného vývoje, zkušenostmi a také motivy k páchání činů. Mladiství povětšinou páchají trestnou činnost se spolupachatelem nebo ve skupině. (Zoubková, 2002)

Pro řádnou orientaci v problematice kriminality mládeže a pro její pochopení je důležité vymezit základní pojmy, které se nejčastěji v souvislosti s kriminalitou mládeže používají. Základní trestně právní pojmy vymezuje *zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže*, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2004.

Tento zákon upravuje podmínky odpovědnosti za protiprávní činy spáchané dětmi mladšími 15 let a mladistvými. (zák. č. 218/2003 Sb.)

V § 2 výše uvedeného zákona stojí:

„(1) Není – li zákonem stanoveno jinak, pak se rozumí

- a) mládeží dítě a mladistvý,*
- b) dítětem mladším patnácti let, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku,*
- c) mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovrší čtrnáctý rok a nepřekročí osmnáctý rok věku. (zák. č. 218/2003 Sb., § 2)*

Mládež je nadřazený pojem označující skupinu dětí mladších 15 let (nezletilí) a mladistvých. Dítětem (nezletilým) chápeme každou lidskou bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu není zletilosti dosaženo dříve, tj. není – li dítě po dosažení 16 roku věku soudem zplnoletněno. Pojem dítě vymezuje trestní zákoník v § 126 takto: *dítětem se rozumí osoba mladší osmnáct let, pokud zákon nestanoví jinak.* (zák. č. 40/2009 Sb., § 126) Dále pak v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže je pojem dítě definován takto: *„dítě je považováno za osobu, která pro nedostatek věku není trestně odpovědná, avšak lze ji za spáchaný čin uložit ochrannou výchovu.“* (zák. č. 218/2003 Sb., §2, odst. 1, písm. c)

Mladistvým je každý, kdo dovrší 15 rok věku, ale ještě nepřekročil plnoletost. Jedná se o trestně právní pojem označující fyzickou osobu. (zák. č. 218/2003 Sb.)

Součástí deviantní scény nejsou jen dospělí lidé, ale i děti mladší 15 let a mladiství. Stejně jako se po staletí vyvíjí lidstvo, tak také zločinnost prochází svým vývojem. Oproti minulým stoletím jsou činy mladistvých brutálnější, jejich chování je agresivnější a svou podobou se dost často přibližují trestným činům pachatelů ostatních věkových skupin. Mládež se sklony k delikventnímu chování byla vždy důležitým objektem mnoha zkoumání. V současné době existuje nespočet teorií zaměřujících se převážně na kriminalitu mládeže. Například Charles Tittle (2000, s. 52) člení teorie podle toho: *„zdali je jejich hlavním záměrem vysvětlit:*

- 1) rozdíly v kriminálním chování mezi jednotlivci,*
- 2) rozdíly v kriminalitě v různých obdobích životního cyklu,*
- 3) rozdíly v úrovni kriminality mezi společnostmi, městy či komunitami,*
- 4) rozdíly mezi sociálními situacemi v důsledcích pro kriminalitu.“*

2 Mladistvý a období dospívání

U většiny mladistvých pachatelů se delikventní chování koncentruje do období dospívání. (Zoubková, 2002) Období dospívání je jedním z životních zlomů jedince, ve kterém dochází k novému sociálnímu zařazení. Z dítěte zcela závislého na rodičích se pozvolna stává dospělý člověk zatížen povinnostmi světa dospělých. Navíc bez potřebných zkušeností. (Nikl, 2000)

Podle Langmeiera a Krejčířové (2006, s. 146) lze období dospívání chápat jako etapu, *„kdy se dospívající začínají lišit jak od dětí, tak od dospělých, vytvářejí si zvláštní znaky a specifickou subkulturu s odlišným vyjadřováním, oblečením a úpravou zevnějšku, někdy zakládají i zvláštní neformální či formální seskupení – různá hnutí mládeže.“*

Období dospívání je emočně instabilní, a proto tato skupina nejčastěji inklinuje k páchání trestné činnosti. Časté a nápadné změny nálad vedou k negativním rozladům. Bývají doprovázené impulsivností a nepředvídatelností reakcí, které často vedou k protiprávnímu jednání. (Nikl, 2000)

2.1 Vymezení období dospívání

Období dospívání je ohraničený životní úsek, ve kterém probíhá celá řada změn. Toto období lze vymezit na jedné straně prvními známkami pohlavního zrání a na straně druhé dovršením reprodukční schopnosti. Ruku v ruce se změnami biologickými probíhají změny psychické, které jsou charakteristické novými pudovými tendencemi, celkovou emoční labilitou a socializací mladého člověka. V podmínkách dnešní společnosti můžeme vymezit období dospívání s dolní hranicí 11 - 12 let a s horní hranicí přibližně 20 - 22 let věku. Pojem dospívání označuje široké věkové rozmezí a rozdíly mezi 12 letým a 20 letým jedincem jsou značné, dále je toto období členěno na období pubescence a období adolescence. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

2.1.1 Období pubescence

Obdobím pubescence je nazýván úsek mezi 11 až 15 rokem života jedince, které se dále člení na fázi prepuberty (první pubertální fáze). U většiny dívek tato fáze trvá od 11 do 13 let a u chlapců probíhá tento vývoj zpravidla o 1 až 2 roky později. Druhé období je nazýváno fáze vlastní puberty, která nastupuje po dokončení prepuberty a trvá do dosažení reprodukční schopnosti. Tato fáze bývá ohraničená věkem 13 - 15 let. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

2.1.2 Období adolescence

Adolescence jako druhá fáze dospívání je charakteristická dosažením plné reprodukční zralosti a dokončením tělesného růstu jedince. Toto období zahrnuje zhruba dobu od 15 do 22 let věku, přičemž je nutno vždy počítat s určitou individuální variabilitou. Postavení jedince ve společnosti se mění, dochází k přechodu ze základní školy na střední a střední odbornou školu. Zásadně se mění sebepojetí jedince a začínají hlubší erotické vztahy. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

„Mladý člověk v tomto období hledá odpověď na řadu základních otázek – kým jsem a jaký jsem, kam patřím a kam směřuji, jaké hodnoty jsou v mém životě nejvýznamnější.“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 160)

Období adolescence je charakteristické celou řadou proměn, například:

- zvýrazněním přátelských a partnerských vztahů (nedochází jen k navázání sexuálních vazeb, ale i ke vztahům založených na vzájemné lásce),
- dovršením flexibility myšlení, které z důvodu nedostatku zkušeností je mnohdy až příliš kriticky radikální,
- dozráním osobnosti, které vede k přehodnocení základních postojů a obecných strategií chování,
- završením rozvoje identity, tj. jasné rozlišení mezi ženskou a mužskou rolí, vyvrácejí vztahy k jiným lidem. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

2.2 Specifické vývojové problémy dospívajících

Mezi specifické problémy dospívajících v dnešní době patří:

- rozpory mezi fyzickou a sociální zralostí,
- rozpor mezi rolí a statutem,
- rozpor mezi hodnotami mladé a starší generace,
- rozpor mezi hodnotami rodiny a vnější společností. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Nesnáz, které jsou způsobeny *rozpory mezi fyzickou a sociální zralostí*, se mohou projevat u některých dospívajících i v poruchách chování. Někteří jsou již připraveni a cítí se

dostatečně zralí pro pracovní aktivitu a s ní související ekonomickou a osobní samostatnost, avšak ke svému věku jsou nuceni stále docházet do školy. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Pojem sociální role znamená určité chování, které odpovídá pozici jedince ve společnosti, například pozice manžela, otce, syna, přítele, spolupracovníka, učitele. Naopak sociální statut vyjadřuje soubor práv a povinností, které určují postavení daného jedince ve společenské hierarchii. V ideálním stavu je patrný vzájemný vztah mezi rolí a statusem, kdy práva a povinnosti jsou v souladu s chováním, které společnost od jedince na určité pozici očekává. V současné době je však tento vztah nestálý a postavení jedinců se často nepředvídatě mění a *mezi rolí a statusem vzniká rozpor*. To se týká především dospívajících. Od těch, kteří jsou fyzicky zralí, se očekává odpovědné chování a převzetí role dospělého. Naopak v rámci statusu se od nich vyžaduje poslušnost, jsou kontrolováni a jsou jim ukládána stejná omezení jako dětem. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Na vzniku *rozporů v hodnotách, postojích a názorech generací* se dnes podílí především technické, vědecké i společenské změny. Bylo tradiční, že starší generace ulpívala na dřívějších hodnotách a naopak mladší generace stará měřítka odmítala a sbírala si vlastní zkušenosti. Avšak ve 2. polovině 20. století dle Langmeira a Krejčířové (2006, s. 165) došlo k nepatrnému sblížení přístupu generací, „*uvolněním patriarchální struktury rodiny a rozbitím autoritativního principu ve výchově*.“

Rozpor mezi hodnotami rodiny a vnější společnosti je jedním z hlavních příčin vzniku konfliktů po celé dětství, avšak v období dospívání ho lze považovat za kritický. I přestože je dospívající na svých rodičích stále závislý, normy a hodnoty rodičů se stále častěji stávají terčem jeho kritiky. U většiny případů platí, že rodiče, kteří využívají převážně moc k prosazování svých názorů a pravidel, vyvolávají spíše odpor a brzdí vývoj dospívajícího na vyšší úroveň morálního posuzování a jednání. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Období dospívání je v našem společenském prostředí velmi náročné a někdy i konfliktní. Právě věk pachatele je rozhodujícím faktorem na jeho cestě životem. Od věku, ve kterém pachatel poprvé přišel do styku s protiprávním jednáním, se odvíjí jeho inklinace k protiprávní činnosti. Daná problematika je rozsáhle řešena v rámci vývojové kriminologie. Ludmila Čírtková (2013, s. 75) ve své knize definuje vývojovou kriminologii jako: „*disciplínu zkoumající výskyt kriminálních vzorců chování v průběhu života jedince*.“ Všimá si, ve které fázi životního cyklu se kriminální chování objeví, zda pokračuje v dalších etapách a kde eventuálně zmizí.

Na základě empirických výzkumů jsou rozlišovány dva typy mladistvých pachatelů: pachatel chronický – recidivista (Life – Course – Persistent – Offender) a mladistvý delikvent (Adolescence – Limited – Perpetrator). Zaběhlým označením pro *chronického pachatele* je v lidové řeči termín „kriminálník“. Svým problematickým chováním a těžko ovladatelnými projevy, které doprovází ataky vzteku, vzdorovitost a destruktivní projevy, buduje tzv. kriminální kariéru. Mezi 6 – 12 rokem věku se dítě dostává do prvního kontaktu s policií či orgánem sociálně právní ochrany dětí. S přibývajícím věkem je dítě stále více agresivní a závažnost činů jinak trestných se stupňuje. Již v 18 letech je jedinec polyformně kriminální, tj. páchá majetkovou i násilnou trestnou činnost. Kriminální jednání přetrvává i v dospělosti. Jedinec dále jede v zaběhlých kolejích a obohacuje svůj rejstřík trestů o další trestné činy. (Čírtková, 2013)

Na rozdíl od chronického pachatele přichází mladistvý delikvent do konfliktu s normami v pozdějším věku, tj. mezi 12 – 15 rokem věku. Trestná činnost spočívá v méně závažných protiprávních činech (krádeže v obchodě, výtržnictví, apod.). Mladistvý páchá trestnou činnost příležitostně a slouží mu jako prostředek k vyjádření protestu proti dospělým. K poklesu nebo úplnému vymizení kriminálních vzorců v chování dochází kolem 18 – 21 roku věku. Své potyčky se zákonem považuje za přešlapy způsobené nízkým věkem a v budoucím dospělém životě uznává hodnoty a normy dané společností. (Čírtková, 2013)

2.3 Motivy páchaní trestné činnosti

Motivaci mladistvých pachatelů pro páchaní trestné činnosti nelze přesně vymezit. Ani sami pachatelé někdy své jednání nedokáží odůvodnit a vysvětlit svůj motiv. Lze říci, že motivace mladistvých pachatelů je zčásti nezralá a iracionální. *„Mladí lidé se dnes rodí do světa, který se překotně mění, který klade na mladou generaci nebývalé požadavky, a který před ně zároveň rozprostírá menu možností, ale i omezení. Před mladými lidmi jsou moderní společnosti konzumu rozprostírány lákavé požitky a materiální hodnoty, o které je možno (snad až nutno) usilovat. Jejich dosažení je však reálné pouze pro část populace, nikoliv však pro převážnou část lidí ze spodních pater sociálního žebříčku.“* (Holas, Večerka, 2007)

U mladistvých pachatelů je charakteristická touha vyrovnat se svým vrstevníkům z lépe situovaných rodin, touha po nezávislosti, získat obdiv a vytvořit si vůdčí postavení v kolektivu či skupině přátel. Skupina přátel je jedním z hlavních faktorů, jehož prostřednictvím se mohou nezletilí a mladiství dostat ke kriminalitě. Začíná to mírnými odchylkami od sociálních norem, kdy ve skupině přátel mladý člověk poprvé přijde do styku s alkoholem, s cigaretami, s patologickým

hráčstvím, apod. Avšak tyto mírné odchylky mohou přecházet k závažnějšímu porušování společenského chování (rasismus, vandalismus, drogy, apod.). Z důvodu potřeby peněz k uspokojení potřeb se mladí lidé uchylují k protiprávnímu jednání. Toto jednání je jediným možným řešením, jak dosáhnout momentálních cílů. (Matoušek, Matoušková, 2011)

2.4 Specifické znaky trestné činnosti

Kriminalita mladistvých a s ní související trestná činnost se od trestné činnosti ostatních věkových kategorií odlišuje v mnoha aspektech. To je způsobeno stupněm jejich duševního a tělesného vývoje, zkušenostmi a také motivy k páčání trestných činů. Odlišnosti spočívají především ve způsobu provedení, motivaci a výběru předmětu útoku. Ten je určován odlišným hodnotovým systémem, než mají dospělí pachatelé. Způsob páčání trestné činnosti mládeže se odvíjí od věku a současně je determinován somatickým a psychickým vývojem, zkušenostmi a vlastnostmi pachatele. (Zoubková, 2002)

Mezi charakteristické znaky trestné činnosti mladistvých patří zejména:

- nedokonalost přípravy, neplánovanost a použití nevhodných nástrojů,
- spolupachatelství a páčání trestné činnosti v rámci skupiny,
- tvrdost v chování mladistvých, která se projevuje devastací, ničením a znehodnocením věcí,
- převaha emocí nad rozumem, tj. mladiství pachatelé jednají převážně impulzivně a pod vlivem situace,
- při získávání alibi se mladiství pachatelé orientují na osoby ze skupiny, pachatelé se rádi svěřují členům své skupiny o přípravě, ale i o způsobu spáchaní trestné činnosti,
- rozdělování získaných věcí mezi členy skupiny, v rámci rozdělování je patrná hierarchie skupiny a podíl jednotlivých členů na spáchané trestné činnosti,
- při opakované trestné činnosti se vyskytují identické znaky z činů předešlých. (Zoubková, 2002)

2.5 Struktura trestné činnosti mladistvých

Struktura kriminality mladistvých má proměnlivý charakter. Změna je patrná především ve způsobu provedení, v posunu ke kvalifikované a závažnější trestné činnosti. (Dvořáček, 2013) V rámci trestné činnosti páchané mladistvými můžeme zaznamenat převahu majetkové trestné činnosti nad násilnou (například ublížení na zdraví, loupeže) a také nad mravnostní (například pohlavní zneužívání) trestnou činností. Motivem ke spáchání trestných činů je převážně zisk. Důležitou roli také sehrává zalíbení k věci, které souvisí s mladým věkem pachatelů. (Zoubková, 2002)

Struktura kriminality mládeže podle Matouška a Matouškové (2011, s. 145), jejíž činy jsou řazeny podle obžaloby z provinění či trestného činu, vypadá následovně:

1. krádež,
2. poškozování cizí věci,
3. porušování domovní svobody,
4. výtržnictví,
5. loupež,
6. neoprávněné užívání cizí věci,
7. ublížení na zdraví,
8. podílnictví,
9. vydírání,
10. pohlavní zneužívání,
11. podvod.

Zhruba polovinu trestných činů spáchaných dětmi a mladistvými, tvoří majetková trestná činnost. (Macek, 2003) Přičemž nejčastěji se jedná o krádeže vloupáním a krádeže prosté (poškození cizí věci). Krádeže vozidel a motocyklů jsou rovněž častým objektem zájmu v rámci majetkové kriminality mladistvých. Motivací ke krádeži automobilu často bývá nutková potřeba svést se. Krádeže automobilů jsou často prováděné ve skupině. Pod vlivem momentální situace. V souvislosti s danou trestnou činností hovoříme o tzv. adrenalinových pachatelích. (Holás, Večerka, 2007) Tvrzení o převažujícím výskytu majetkové trestné činnosti také vyplývá ze statistických přehledů vypracovaných Policií ČR.

Tabulka č. 1 Trestné činy, provinění a činy jinak trestné spáchané mladistvými a nezletilými za období od 1. 1. 2015 do 31. 12. 2015 na území ČR (MVCR – 2016)

ČINY	Spácháno	Stíháno osob
Vraždy	3	
Děti 1 - 14 let	0	0
Mladiství 15 - 17 let	3	5
Násilné činy	755	
Děti 1 - 14 let	271	276
Mladiství 15 - 17 let	484	443
Mravnostní činy	331	
Děti 1 - 14 let	133	103
Mladiství 15 - 17 let	198	186
Krádeže vloupáním	660	
Děti 1 - 14 let	179	188
Mladiství 15 - 17 let	481	342
Krádeže prosté	872	
Děti 1 - 14 let	250	191
Mladiství 15 - 17 let	622	479
Majetkové činy	1800	
Děti 1 - 14 let	536	519
Mladiství 15 - 17 let	1264	945
Ostatní kriminalita	885	
Děti 1 - 14 let	285	265
Mladiství 15 - 17 let	600	443
Hospodářská krim.	156	
Děti 1 - 14 let	48	34
Mladiství 15 - 17 let	108	89

3 Příčiny kriminality mladistvých

„Delikvence je chování. Chování je podmíněno velice komplexně. Dědičnost je jedním z mnoha faktorů, které na ně mají vliv. Genetická dispozice může být odpovědná například za sníženou sebekontrolu či za hyperaktivitu. Tyto vlohy však samy o sobě nevedou k vytvoření delikventní party, která vyloupí obchod. Genetická vložka jen zvyšuje pravděpodobnost, že na chování budou mít vliv další činitelé, bez nichž by se delikventní chování neuskutečnilo.“
(Matoušek, Matoušková, 2011, s. 23)

Příčin kriminality mládeže je mnoho, některé ovlivňují delikventní chování mladistvého více, jiné méně a vzájemně se ovlivňují. Zásadním faktorem pro určení příčin protiprávního jednání je především soubor specifických vlastností osobnosti, které mají na vývoj jedince značný vliv. Dále pak společnost, ve které se pohybuje.

„Rozhodující roli při formování osobnosti má rodina, přátelé a známí, tedy mikrostruktura, ve které mladý člověk vyrůstá a žije. Nezanedbatelný vliv má však i škola, kamarádi a další.“

Negativní vývojové vlivy pak nejcitlivěji zasáhnou oblast psychicky člověka, tj. motivaci, sebeovládání, citovou a morální složku osobnosti.“ (Chmelík, 1998, s. 7)

Kriminogenní faktory podílející se na vzniku protiprávního jednání u mladistvého se v zásadě dají rozdělit na dvě základní skupiny, tj. na příčiny vnitřní (endogenní) a příčiny vnější (exogenní). Do skupiny endogenních příčin jsou řazeny biologické, psychologické a fyziologické faktory. Ty jsou přímo spojené s osobností jedince. Jinak řečeno, skupina endogenních faktorů je tvořena vrozenými a zděděnými dispozicemi, fyzickými a psychickými vlastnostmi. Do výčtu exogenních příčin se řadí vlivy působící zvenčí, tj. vlivy působící z okolí jedince. Vnějšími vlivy ovlivňujícími jeho chování rozumíme: působení školy, vrstevnických skupin a další vlivy vycházející z mikroprostředí a makroprostředí. (Kraus, Hroncová, 2007) Je prokázáno, že z měst s více než 10 000 obyvateli pochází až 90% mladistvých delikventů. Malá sociální kontrola, nepřehlednost společenských norem a vytváření dočasných účelových vztahů má největší vliv právě na mládež. Pocit nejistoty a problémy s nalezením správné orientace mohou zapříčinit uchýlení mladistvého k protiprávnímu jednání. (Kuchta, Válková, 2005)

Tohoto členění využil ve své práci i Miroslav Procházka (2012, s. 168), přičemž mezi vnější faktory řadí rodinu, vrstevnickou partu, subkulturu extrémní chudoby a média. Tvrdí, že na kriminalitu mládeže má také vliv změna politického systému. Ta spočívala v předání moci komunistické vlády (vlády silné ruky) demokracii. To způsobilo zánik institucí nabízejících volnočasové aktivity a stát na mnoho let přesunul prevenci sociálně patologických jevů do pozadí. Prevence kriminality mládeže přestala být jeho prioritou. Mezi vnitřní faktory pak řadí především poruchy osobnosti (psychopatie, psychóza, schizofrenie, mentální retardace a lehká mozková dysfunkce) a faktor pohlaví. Při studování problematiky příčin zjišťujeme, že rizikovější skupinou jsou více muži než ženy. Ti ve větší míře inklinují k páchání trestné činnosti. (Procházka, 2012)

3.1 Osobnostní příčiny

„Předsudky o typické osobnosti kriminálně se chovající mládeže trpí jak veřejnost, tak masová média. Tyto předsudky pravděpodobně souvisí s jinými občanskými postoji, s celkovou frustrací společnosti, resp. s pocitem životní spokojenosti lidí. Ještě významnější je, že také ve všech zařízeních, v nichž se soustavně pracuje s rizikovou mládeží, má personál rovněž vytvořenou ustálenou představu o typické osobnosti klienta.“ (Matoušek, Matoušková, 2003, s. 51)

Osobnost člověka je neopakovatelná a dělá z nás jedinečnou bytost. Odlišuje nás od ostatních. Každý z nás si v rámci ní vytváří své vlastní cíle, zaujímá pozice mezi ostatními lidmi ve společnosti, projevuje se a ovládá sám sebe. Člověk se již rodí se zakódovanými osobnostními vlastnostmi, od kterých se odvíjí určité chování, projevy a reakce jedince na okolní podněty. Přičemž, mezi vrozené příčiny se nejčastěji řadí psychopatie, psychózy, schizofrenie, neurózy, mentální retardace, lehká mozková dysfunkce a jiné psychické poruchy. Nejzávažnější vrozenou příčinou je psychopatie. Podíl psychopatů na spáchaných trestných činech je největší. U mladistvých je obtížné ji rozlišit, protože u nich může docházet k bouřlivějšímu dospívání. (Kraus, Hroncová, 2007)

V souvislosti s problematikou kriminality mládeže jsou nejčastěji zkoumanými znaky osobnosti u mladistvých delikventů impulzivita a sebehodnocení. Delikventně se chovající osoby se zvýšenou impulzivitou či syndromem hyperaktivity dávají přednost okamžitému uspokojení potřeb před uspokojením vzdáleným. Dalším často zkoumaným znakem osobnosti je sebehodnocení, které se vyznačuje především sklony k negativismu. Převážná část mladistvých delikventů si sama sebe neváží a zaujímá negativní postoj k sobě samému. V tomto kontextu si lze delikventní chování vysvětlit jako pokus o zvýšení pocitu vlastní hodnoty prostřednictvím protiprávního jednání. (Matoušek, Matoušková, 2011)

Kriminalita mladistvých je také úzce spojena s problematikou rychlého biologického vývoje jedinců, který se dostává do konfliktu s psychikou. Ta se tak rychle nevyvíjí a do jisté míry zaostává za fyzickým vývojem. Z toho vyplývá, že psychicky nezralí jedinci nejsou schopni vhodně využívat svých fyzických předpokladů, ovládat své základní potřeby a tlumit své touhy. (Nakonečný, 2002)

3.2 Sociální příčiny

Vedle osobnostních příčin existují tzv. sociální příčiny, které mají též nezanedbatelný vliv na vznik protiprávního jednání u mladistvého. Z hlediska důležitosti jsou na první místo řazeny rodina a škola. Dané instituce jsou prvními socializačními a výchovnými činiteli, které na jedince v průběhu jeho vývoje působí. Na jejich základě se jedinec učí nové návyky, pravidla, získává vědomosti a dovednosti důležité pro život. Jedinec je prostřednictvím školy a rodiny veden k respektování norem uznávaných společností. Od jedince se očekává, že tyto normy přijme za své hodnoty.

3.2.1 Vliv rodiny

Vliv rodiny je důležitým faktorem pro vznik, nebo naopak potlačení delikventního chování. Mladý člověk si má z výchovy praktikované rodinou odnášet do života především správný vtaah a úctu k základním hodnotám společnosti. Pokud rodina nefunguje tak, jak by měla a neplní své základní funkce, vzniká prostředí pro mladistvého jedince a jeho správný vývoj nevyhovující, tedy prostředí s možností výskytu kriminogenních faktorů. Tudíž rodina nejsilněji ovlivňuje především formování osobnosti a mravní vývoj jedince. Rozhodující úlohu ve výchově dítěte mají rodiče. Rodiče mají být svým osobním životem a chováním příkladem svým dětem. (Matoušek, Matoušková, 2003) V případech, kdy rodiče nejsou vzorem pro své dítě a zanedbávají jeho výchovu, tj. nepředávají mu hodnoty potřebné pro život a neposkytnou mu dostatečnou péči, lze předpokládat, že ze svého potomka delikventa vychovávají. (Procházka, 2012)

Klíčovým činitelem pro správný osobnostní vývoj jedince jsou kvalitní vazby mezi dítětem, matkou a otcem. „*Kvalitní vazba se v interakci mezi dítětem a pečující osobou projevuje rytmickým sladěním dvojice (později i rodinné trojice, čtveřice, atd.) jež probíhá v příklonu a odklonu pozornosti.* (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 43) V opačném případě, kdy si rodiče s dítětem nevytvoří kvalitní, pevnou vazbu, nevzniká mezi jedinci vzájemná základní důvěra. To může vyústit ve tři extrémní postoje, tj.:

- ambivalentní vazbu, která je charakteristická závislostí na rodičích,
- vyhybavou vazbu, tj. opačná varianta, která je doprovázená staženým chováním dítěte,
- chaotickou vazbu, kdy se postoje dítěte k rodiči střídají (kombinace výše zmíněných vazeb). (Matoušek, Matoušková, 2011)

V rámci výchovy dětí, hraje důležitou roli styl výchovy, který rodiče preferují a na svém dítěti uplatňují. Všeobecně se rozlišují tři styly výchovy. Prvním stylem je *styl autoritářský*, který se zakládá na tvrdé výchově. Pro tento styl je typická přísnost rodičů, poslušnost a respektování stanovených pravidel. Opakem autoritářského stylu je *styl liberální*. Ten je charakteristický úplnou svobodou dítěte, kdy přání a potřeby jsou na prvním místě. Nejsou zde uplatňovány tresty za případné neposlechnutí či nesplnění úkolu. *Autoritativní styl*, je mezníkem mezi předešlými styly výchovy. Je typický svojí spravedlivostí, respektováním přání dítěte, ale zároveň také povinností dítěte plnit požadavky rodičů a přiměřenými sankcemi za jejich nesplnění. Děti z rodiny uplatňující autoritářský styl či liberální styl výchovy mají problémy se zařazením do společnosti vrstevníků,

jsou sobečtí a méně společenští. Velmi rizikovým faktorem souvisejícím s výchovou jsou tresty a odměny, které jsou udělovány rodiči. Ty jsou těsně spjaté s jednotlivými výchovnými styly a vedou k trénování vnitřní disciplíny jedince. (Matoušek, Matoušková, 2011)

Delikventní mládež často pochází z rodiny, ve které je uznávána příliš tvrdá výchova. Jejímž charakteristickým rysem je agresivní chování rodičů. Přehnaně tvrdá výchova vede k tomu, že se dítě rodičům vzdaluje, lže a manipuluje, aby se vyhnulo dalším trestům. Děti jsou frustrované, dochází k akumulaci agresivity a následnému sociálnímu selhání. (Matoušek, Matoušková, 2011)

Rodina jako taková by měla plnit určité úlohy. Rozsah jejich plnění určuje míru vlivu na vývoj osobnosti jedince. Jednou z mnoha úloh rodiny je reprodukce, zajištění všech členů po hmotné stránce a zajištění jejich ochrany. Péče o zdraví a zajištění dostatečné výživy jedince. Má za úkol naučit nového člena kulturní návyky vlastní rodiny. Rodina má za úkol kontrolovat volnočasové aktivity dítěte – čím menší mají rodiče přehled o trávení volného času svého dítěte, tím větší je pravděpodobnost vzniku protiprávního jednání jedince. Součástí rodinné výchovy je socializace, především učení dětí uznávaným hodnotám a normám společnosti. (Matoušek, 2003)

V souvislosti s plněním funkcí dělíme rodiny na: funkční, afunkční a dysfunkční. *Funkční rodina* své úkoly plní v dostatečné míře. *Afunkční rodina* plní pouze některé z nich. V této rodině existují poruchy některých funkcí, ty jsou krátkodobé a rodina je zvládá řešit i bez pomoci odborníka. Posledním typem je *dysfunkční rodina*, která svoji roli neplní vůbec. Všechny funkce rodiny selhaly a socializační proces je zde zcela narušen, což často vede i k odebrání dítěte z rodinné péče. Při pohledu na dnešní rodiny a současnou uspěchanou dobu se zdá, že plnění úkolů rodiny je čím dál obtížnější. Je mnoho vlivů, které působí na funkčnost rodiny, například: konzumní způsob života, zmenšování velikosti rodin a změna tradičních dvougeneračních rodin na více fregmentální rodinu. S velikostí rodiny souvisí i problematika stoupající rozvodovosti a následné neochoty lidí po rozvodu uzavřít nové manželství. Narůstá počet domácností tvořených jen jedním rodičem. Ke krizi rodiny též může docházet v důsledku emancipace žen a změny jejího postavení ve společnosti. To zapříčiňuje situaci, kdy matka i otec mají lukrativní zaměstnání a svým dětem nemohou věnovat dostatek času. (Matoušek, Matoušková, 2011)

Důležitým kriminogenním faktorem je jednoznačně sociální statut rodiny, neboli vrstva společnosti, ve které se nachází. Ve většině mladiství delikventi pocházejí z rodin s nízkým sociálním statutem. Pro takovou rodinu jsou typické různé znaky jako: například nízký příjem

jednoho z rodičů, nízký stupeň dosaženého vzdělání rodičů, počet dětí, špatné bytové podmínky, výskyt trestnosti, nedostatky ve výchově, absence kladných vzorů, apod. (Kraus, Hroncová, 2007)

V současné době mladistvými delikventy nejsou především děti z chudých rodin, které se pohybují na okraji společnosti. Naopak kriminalita mládeže se objevuje i u dětí pocházejících ze středních vrstev a z nejlépe situovaných rodin. (Matoušek, Matoušková, 2003)

Za základní kriminogenní faktory v rodině jsou považovány:

- neúplná rodina,
- závislosti rodičů na alkoholu nebo jiných drogách,
- kriminalita členů rodiny,
- sociální statut rodiny,
- nepřiměřená výchova dítěte (přehnaná tvrdost nebo naopak přehnaná shovívavost),
- lhostejnost rodičů k chování dítěte ve škole, k prospěchu, ke způsobu trávení volného času,
- pobyt dítěte v dětském domově,
- preferování pracovních a jiných aktivit a angažovanost rodičů v zaměstnání před výchovou dětí. (Matoušek, Matoušková, 2011)

3.2.2 Vliv školy a školního prostředí

Mladý člověk tráví nejvíce času ve škole či jiných školních zařízeních, a proto dalším důležitým výchovným a socializačním činitelem v životě mladého člověka je vedle rodiny i škola. Učitelé jsou dominantními představiteli školy a měli by zaujímat hned po rodičích místo nejvýznamnější osoby v životě jedince v období jeho vývoje. Učitel je osoba, která na jedince působí v mnoha ohledech (komunikací, interakcí, svou osobností, apod.), a proto by měl být pro mladou osobu autoritou, příkladem a poskytnout mu správný vzor chování. Avšak vliv učitele může na jedince působit jak příznivě, tak naopak nepříznivě. Hlavní náplní učitelovy profese je výuka a výchova. V současné době je výchovná stránka odsouvána do pozadí a dominantní postavení zaujímá výuka. Tím je role učitele jako vychovatele oslabená. Vztah mezi studentem a učitelem se transformuje z emocionálního na instrumentální. Učitelovou povinností je předat studentům větší množství informací, než tomu bylo dříve a důsledkem toho na výchovu nezbyvá již tolik času. (Matoušek, Matoušková, 2011)

Právě osobnost učitele a jeho projevy v chování mohou vést ke vzniku delikventního chování jedince. Učitelův nezáměr, špatný vztah se studentem a agresivita mohou být živou půdou pro vznik šikanování, následného zhoršení prospěchu a záškoláctví. V návaznosti na neúspěchy ve škole narůstá na jedince také tlak ze strany rodiny. Jedinec začne sám sebe určitým způsobem hodnotit. Snížením hodnocení své osobnosti vznikají konflikty, projevuje se potřeba někam patřit, být uznávaný. Z tohoto důvodu jedinec začne vyhledávat přízeň u skupiny vrstevníků, v naprosté většině ji najde u rizikové skupiny. Chce se stát jejím členem. Daný sled událostí povětšinou vede k dalšímu protiprávnímu jednání. Klíčovým faktorem pro vývoj jedince je tedy neschopnost učitele zvládat nezáměr, neklid a nekázeň aniž by došlo ke zhoršení vztahu k dětem či ke snížení sebehodnocení žáka. Učitel by měl vytvářet vstřícnou atmosféru ve třídě a tím zamezit vzniku kriminogenních faktorů. (Matoušek, Matoušková, 2003)

Za základní kriminogenní faktory v souhrnu lze považovat:

- nepravdělnou školní docházku,
- nevyhovující prospěch studenta,
- špatnou interakci mezi studentem a vyučujícím a naopak,
- arogantní přístup vyučujícího,
- špatnou spolupráci rodičů a školy,
- nedostatečnou kontrolní a pedagogickou činnost školy. (Chmelík, 1998)

3.2.3 Vliv společnosti a vrstevníků

Vliv společnosti a vrstevníků lze charakterizovat jako působení dospělých osob a vrstevníků z okolí mladistvého. Dospělé osoby na mladistvého působí prostřednictvím svého chování, kdy poskytují určité vzory chování. Avšak mladistvý díky nedostatku zkušeností a nedostatečně vyvinuté psychice není schopen rozlišit a zhodnotit, zda ho jemu blízká osoba ovlivňuje pozitivně či negativně.

Mezi jednotlivé vlivy okolí patří:

- vliv daného regionu, zejména sídliště, kde mladistvý žije,
- rozpad tradičních norem jednání,
- ekonomická krize spojená s nezaměstnaností a špatnou finanční situací rodiny,

- nedostatek možností k pozitivnímu trávení volného času. (Kraus, Hroncová, 2007)

Mladiství v době dospívání hledají svoji osobní identitu mimo vlastní rodinu. Prostředkem tohoto hledání je především vrstevnická skupina ve škole, v zájmových sdruženích a také ve skupinách neformálních, tvořených spolužáky ze škol a přátel z místa bydliště. Proto, aby se mladistvý dostal do skupiny a získal si v rámci ní určité postavení, je ochotný udělat cokoliv. Vrstevnická skupina je pro rizikovou mládež pocházející z dysfunkčních rodin důležitější než pro jedince pocházející z fungujících rodin. Ty naopak od rodin dysfunkčních potomkům poskytují přiměřenou míru podpory. Z tohoto důvodu má na mladistvé velký vliv vůdce skupiny, který svého vlivu dostatečně využívá. Oddanost skupině může vést až k páchání trestné činnosti. (Matoušek, Matoušková 2011)

„Nároky na konformitu jsou ve vrstevnické skupině mládeže obvykle vyšší než ve všech jiných skupinách. Zahrnují nejen způsob vyjadřování, ale i úpravu zevnějšku, druh preferované hudby, způsob chování k opačnému pohlaví, postoj ke škole, případně k práci, k rodičům, k penězům, k sexualitě, ke kouření, k drogám, k alkoholu, atd.“ (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 83)

Většina trestné činnosti mladistvých je skupinového charakteru. Kriminogenní faktory vrstevnické skupiny jsou:

- silná vůdčí osobnost skupiny,
- anonymita skupiny a sní související pocit bezpečí jednotlivce,
- agresivita skupiny při prosazování ideologie,
- sugestivní přebírání ideologie skupina za své,
- vliv nudy a vymýšlení způsobů, jak se zabavit. (Chmelík, 1998)

Delikventní vrstevnické skupiny vznikají ze skupin mladých lidí, kteří se povětšinou znají z jedné instituce, například ze školy. Tyto skupiny se mohou běžným mechanismům sociální kontroly vyhnout úplně (přestanou chodit do školy) a vytvoří si vlastní hodnotový žebříček, anebo se kontrole vyhnou jen v době volna. Tato varianta je však méně častá. Některé skupiny tráví veškerý čas v klubech či hernách. Takový životní styl vede k nedostatku financí a následné kriminální činnosti. Potřebné prostředky si povětšinou jedinci začnou opatřovat drobnými krádežemi, které přerostou v organizovanou trestnou činnost. Tento typ delikventní vrstevnické skupiny je na našem území nejčastější. (Matoušek, Matoušková, 2011)

Vedle těchto delikventních vrstevnických skupin, jsou mladistvými následně utvářené tzv. subkultury, které mají svá specifika. Jedná se o subkultury rasistické, zaměřující svou agresivitu proti jiným rasám a etnikům, drogové a náboženské. Tyto skupiny vytvářejí samotné příčiny kriminality, tj. nuda, potřeba obstarání peněz, patologické hráčství, apod. (Procházka, 2012)

3.2.4 Vliv médií

Volný čas mladistvých je důležitým faktorem pro správnou socializaci jedince a také hraje významnou roli při utváření jeho osobnosti. Snížení kvality společenské péče o volný čas mladé generace vede k nárůstu negativních společenských jevů. V této oblasti došlo v průběhu let k velkým změnám. Sportovní a kulturní aktivity se dostávají do pozadí, ztrácí na své atraktivitě. Naopak dominantním médiem se stávají informační technologie a televize. Na předním místě ve volném čase mládeže je účast na sociálních sítích, poslech reprodukováné hudby, sledování televize, hraní počítačových her, návštěvy restauračních zařízení a nicnedělání. Mladí lidé se s brutalitou a agresivitou setkávají dennodenně prostřednictvím již zmíněných médií a především u chlapců se to týká hraní povětšinou s násilnou tematikou. Jedinec se domnívá, že použití násilí vůči jiné osobě je zcela přirozené a neuvědomuje si, jaké nedozírné následky může svým jednáním způsobit. (Procházka, 2012)

4 Dopady a opatření plynoucí z trestné činnosti mladistvých

Negativní vliv kriminality mládeže ohrožuje sociální řád a podkopává jeho obecnou důvěryhodnost. Negativní dopady na společnost lze vyjádřit jako: rozklad či ničení společenského řádu, poškozování práv a svobod občanů, majetku, zdraví či života obětí a vyvolání zmatků v normách a hodnotách. (Jedlička, 2004)

Od trestní politiky ostatních věkových skupin je problematika kriminality mládeže diferencována právní úpravou – zákonem č. 218/2003 Sb. Oproti předešlým úpravám je v tomto zákoně použita nová terminologie, kdy protiprávní jednání mladistvého již není nazýváno trestným činem, ale *proviněním*. Soud pro mládež pak z provinění mladistvým pachatelům neukládá tresty, ale *výchovná, ochranná a trestní opatření*. Zákonem jsou především upraveny: podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoníku, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže. (zák. č. 218/2003 Sb.)

4.1 Odpovědnost mladistvých

V rámci problematiky kriminality mládeže se setkáváme s pojmem *trestní odpovědnost mladistvých*, který v souvislosti s daným tématem sehrává nezanedbatelnou roli a v současné době je odborníky i laickou veřejností velmi diskutovanou oblastí. Trestní odpovědnost mladistvých je vzhledem ke své vážnosti upravena v zákoně č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže v § 5 zákona takto:

„ (1) Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.

(2) Dopustí – li se mladistvý uvedený v odstavci 1 činu jinak trestného nebo není – li z jiných zákonných důvodů trestně odpovědný, lze vůči němu použít vedle ochranných opatření (§21) obdobně postupů a opatření uplatňovaných podle tohoto zákona u dětí mladších 15 let.“ (zák. 218/2003 Sb., § 5)

4.2 Opatření ukládaná mladistvým

V rámci ukládání opatření musí soudy pro mládež přihlížet k osobnosti mladistvého, jeho věku, jakož i jeho osobním, rodinným a sociální poměrům. Uložené opatření musí odpovídat povaze a závažnosti spáchaného trestného činu. Opatření uložené mladistvému podle zákona č. 218/2003 Sb. by mělo směřovat k vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového, mravního vývoje a osobnostním vlastnostem. Dále též k rodinné výchově a k prostředí mladistvého. Vedle výše vyjmenovaného je účelem opatření také ochrana mladistvého před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání provinění.

Mladistvému lze uložit pouze:

- výchovná opatření,
- ochranná opatření,
- trestní opatření. (zák. č. 218/2003 Sb.)

4.2.1 Výchovní opatření

Výchovní opatření soud pro mládež uloží mladistvému v případě, že: upustil či podmíněně upustil od trestního opatření, nebo dovoluje-li to jejich povaha, použije výchovní opatření vedle uloženého ochranného či trestního opatření. Jsou-li výchovní opatření ukládána samostatně nebo vedle jiného ochranného či trestního opatření mohou je soudy pro mládež ukládat na dobu nejdéle 3 let. Účelem výchovního opatření je usměrnit způsob života mladistvého, podpora a zajištění jeho výchovy. (zák. č. 218/2003 Sb.)

Výchovními opatřeními jsou:

- *dohled probačního pracovníka* – jedná se o pravidelné sledování a kontrolu chování mladistvého za účelem ochrany společnosti a snížení recidivy, tj. odborné vedení a pomoc mladistvému,
- *probační program* – v rámci programu je uskutečňován sociální výcvik, psychologické poradenství, terapie, vedoucí k rozvoji sociálních dovedností a osobnosti mladistvého,
- *výchovní povinnost* – soud pro mládež tímto opatřením ukládá mladistvému povinnost bydlet s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu,
- *výchovní omezení* – těmi se rozumí zákaz účastnit se určitých akcí či zařízení pro mladistvého nevhodných, stýkat se s určitými lidmi, zdržovat se na určitém místě či přechovávat předměty, které by mohly sloužit k páčání další trestné činnosti,
- *napomenutí s výstrahou* – jedná se o upozornění mladistvého na konkrétní důsledky v páčání další protiprávní činnosti. (zák. č. 218/2003 Sb.)

4.2.2 Ochranná opatření

Ochrannými opatřeními jsou taková opatření, jejichž hlavním účelem je především kladně ovlivnit duševní, mravnostní a sociální vývoj mladistvého. Ochranná opatření jsou stanovená, jednak v zákoně č. 218/2003 Sb. tak rovněž v zákoně č. 40/2009 Sb. *trestní zákoník*. Mezi ochranná opatření zákon č. 218/2003 Sb. řadí ochranou výchovu, kterou taktéž upravuje. Dále pak ochranné léčení, zabezpečovací detenci a zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty, přičemž úpravu daných opatření nalezneme v zákoně č. 40/2009 Sb. (zák. č. 40/2009 Sb.)

- *ochranná výchova* – je mladistvému uložena v případě, pokud o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek výchovy nelze odstranit v rodině, v níž žije. (zák. č. 218/2003 Sb.)

- *ochranné léčení* – soud ho uloží pachateli činu jinak trestného, který není pro nepřičetnost trestně odpovědný a jeho pobyt na svobodě je pro společnost nebezpečný,

- *zabezpečovací detence* – soud ji ukládá pachatelům, u kterých nelze očekávat, že by uložení ochranného léčení vedlo k dostatečné ochraně společnosti,

- *zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty*. (zák. č. 40/2009 Sb.)

4.2.3 Trestní opatření

Podle zákona č. 218/2003 Sb. může soud pro mládež uložit osobě, proti níž se řízení vede jen taková trestní opatření, která jsou uvedena v daném zákoně. Tato opatření by měl napomáhat k vytvoření vhodných podmínek pro další vývoj jedince, přičemž při ukládání těchto opatření nesmí být ponížena lidská důstojnost. (zák. č. 218/2003 Sb.)

Druhy trestních opatření:

- obecně prospěšné práce,

- peněžité opatření,

- peněžité opatření s podmíněním odkladem výkonu,

- propadnutí věci,

- zákaz činnosti,

- vyhoštění,

- domácí vězení,

- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,

- odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem (podmíněně odsouzení),

- odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,

- odnětí svobody nepodmíněně.

Při výměře trestního opatření se přihlíží k tzv. polehčujícím okolnostem, a to zejména k úspěšnému vykonání: probačního programu, sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutického programu, apod. Zároveň se bere v úvahu, zda byla poskytnuta plná či částečná náhrada škody poškozenému, nebo zdali mladistvý pachatel škodu způsobenou poškozenému určitým způsobem odčinil nebo se alespoň pokoušel o zmírnění újmy jím vzniklé. Vedle toho se také hodnotí to, jak se mladistvý pachatel, po spáchání provinění choval a zdali je možné do budoucna předpokládat absenci spáchání dalšího provinění. (zák. č. 218/2003 Sb.)

5 Kriminalita mladistvých a její prevence

Prostřednictvím kontroly kriminality stát i společnost usilují o udržení kriminality v přijatelných mezích. Toho je dosahováno jednak represivními (trestnou činnost potlačujícími), tak preventivními (trestnou činnost předcházejícími) opatřeními. (Novotný, Zapletal, 2004)

„Trestní represe se zaměřuje na důsledky kriminogenního vývoje, zatímco předmětem pozornosti prevence jsou samostatné kriminogenní faktory. Oproti trestní represí se prevence jeví často jako účinnější a méně nákladná a bezesporu i více perspektivní.“ (Novotný, Zapletal, 2004)

Pojem prevence je synonymem slova předcházení. Mimo jiné bývá spojován se vznikem nějakého negativního jevu. Vedle represe je prevence kriminality součástí trestní politiky. Avšak narozdíl od ní představuje preventivní politika ofenzivní strategii kontroly kriminality, založené na nerepresivních prostředcích. (MVCR, 2015)

5.1 Preventivní politika

Prevence kriminality zahrnuje aktivity (nerepresivní opatření), které směřují ke snižování páchaní trestných činů, k neutralizaci příčin a podmínek jejich vzniku, tj. veškeré aktivity vyvíjené státními, veřejnoprávními i soukromoprávními subjekty. Objektem prevence jsou především kriminogenní faktory, jako například: sociální prostředí, příčiny a podmínky kriminality, potenciální či skuteční pachatelé trestné činnosti, a také potenciální či skutečné oběti trestných činů. Pro dosažení maximální účinnosti preventivních opatření je důležité, aby se aktivně na dosahování cílů preventivní politiky celoplošně podílelo velké množství institucí a zároveň mezi nimi fungovala určitá propojenost. (MVCR, 2015)

5.2 Struktura preventivní politiky

Preventivní politika jako celek má svoji vnitřní strukturu, která se dělí podle dílového objektu a působení. Dle cílového objektu je dělena do tří sfér a to na primární, sekundární a terciární prevenci a působení na sociální, situační a viktimologickou. (MVCR, 2015)

5.2.1 Dělení prevence podle objektu, na který je zaměřena

Primární prevence je zaměřena především na volnočasové, vzdělávací, výchovné a poradenské aktivity s cílem postihnout širokou veřejnost, tj. není cíleně orientovaná na jednotlivé subjekty a instituce. Vede k vhodné socializaci jedinců a ke kladnému rozvoji společnosti jako celku. V rámci primární prevence je zvláštní pozornost věnována dětem a mládeži, zejména na jejich pozitivní ovlivňování, například prostřednictvím využívání volného času, apod. (MVCR, 2015)

Sekundární prevence je přímá strategie, která se orientuje na jedince a skupiny osob se zvýšenou pravděpodobností inklinace k trestné činnosti či naopak na osoby, u kterých je vysoké riziko viktimnosti¹. Jinak řečeno hlavními subjekty sekundární prevence jsou jedinci a skupiny, kteří jsou vyhodnoceni jako riziková. Jedná se především o specializovanou sociální péči v oblasti sociálně patologických jevů (abúzus, neboli drogová či alkoholová závislost, záškoláctví, vandalismus, gamblerství, apod.). Vedle sociální péče se také zaměřuje na ochranu materiálních hodnot, které jsou objektem zájmu delikventů. (MVCR, 2015)

Proto, aby primární a sekundární prevence byla kvalitní, nesmí být zaměřena pouze na zabránění budoucímu protiprávnímu jednání mládeže. V tomto případě má široké pole působnosti prevence nezastupitelný význam. Prevence musí předcházet všem typům sociálního selhání. Cílem primární prevence je tedy předcházení sociálně patologickým jevům a přítomnost sociálně příznivého chování ve společnosti.

Cílovými skupinami prevence jsou:

- děti neprospívající ve škole,

---

¹ *Viktimnost* neboli disponovanost člověka stát se obětí trestného činu. Tento pojem v sobě zahrnuje soubor osobnostních předpokladů a vnějších okolností ohrožujících jedince, který se pak stává snadnější obětí trestného činu. (Čírtková, 2013)

- děti s poruchami chování,
- děti zneužívané a týrané,
- děti z dysfunkčních rodin,
- děti pocházející ze čtvrtí s vysokým výskytem kriminality,
- děti z neúplných rodin,
- děti s nedelikventním chováním.

Terciární prevence (intervence) spočívá v následné nápravě a resocializaci osob, které jsou již kriminálně narušené. V rámci terciární prevence jsou prováděny rekvalifikační kurzy, sociální a rodinné poradenství či je poskytována podpora při získávání bydlení, apod. Jejím cílem je udržet výsledky, kterých jedinec dosáhl v předchozích intervencích a rekonstrukce nefunkčního sociálního prostředí. (MVCR, 2015)

5.2.2 Dělení prevence podle obsahu

Prevence kriminality je podle obsahu dělena na oblast sociální prevence kriminality, situační prevenci a prevenci viktimmnosti a pomoci obětem trestného činu. *Sociální prevence* je založena na aktivitách ovlivňujících proces socializace a sociální integrace. Vedle těchto dvou procesů se zaměřuje na změnu dvou základních kriminogenních faktorů, které jsou považovány za klíčové příčiny páchaní trestné činnosti. Těmito faktory jsou míněny nepříznivé společenské a ekonomické podmínky jednotlivce. Sociální prevence kriminality je orientovaná na osobu pachatele a na modifikaci příčin kriminality. K dosahování cílů využívá nejrůznější opatření, která jsou součástí sociální politiky – opatření orientovaná na rodinu, vzdělání, výchovu a opatření zdravotní. Nejvýznamnějším prostředkem sociální prevence je výchova dětí v rodinách a ve školách. Působnost sociální prevence je také členěna na primární, sekundární a terciární sféru. Primární sféra se orientuje na výchovu, vzdělání, osvětu a poradenství. Snaží se pozitivně ovlivňovat a optimalizovat životní podmínky mládeže. Oblast sekundární sociální prevence se zabývá odhalením možných pachatelů a to dříve než dojde ke spáchání trestného činu a následným provedením intervence. Poslední oblast terciární prevence má za úkol ukládání trestů a ochranných opatření. Mimo jiné se snaží zavést sociální práci do trestní justice, zabývá se informační, organizační, poradenskou a sociální činností s jednotlivci, kteří mají zájem o svoji nápravu. (Zoubková, Moulisová, 2004) Opatření sociální prevence nejefektivněji působí při prevenci majetkových trestných činů – krádeže, vloupání.

Situační prevence kriminality se zaměřuje na odstraňování příležitostí a podmínek, které vedou pachatele k páčání trestné činnosti. Základem situační prevence je předpoklad, že pachatel páčá trestnou činnost pod vlivem podmínek určité situace. Vychází ze zkušenosti, že určité druhy kriminality se vyskytují v určité době, na určitém místě a za určitých okolností. V rámci provádění situační prevence jsou realizovány různé organizační, ekonomické a technické opatření, jejichž cílem je zvýšit rizika, snížit užitek a ztížit provedení spáčení jednotlivých trestných činů. (Kocábek, 2016)

Stejně jako výše zmíněná sociální prevence i situační prevence je rozložena do sfér. V rámci primární prevence je řešena bezpečností situace celého území republiky. Sekundární prevence mapuje situaci na místech a v komunitách s vysokým výskytem kriminality. Je uskutečňována pomocí klasických (mříže, bezpečnostní dveře, mechanické překážky, folie, apod.) a technických prostředků (alarmy, signalizace, kamerové systémy). Působení terciární situační prevence je charakteristické snahou zlepšit bezpečnostní situaci v konkrétní lokalitě, v konkrétní komunitě s vysokou kriminalitou. (Zoubková, Moulisová, 2004)

Pod pojmem *prevence viktinnosti a pomoci obětem trestného činu* nalezneme soubor opatření zaměřených na bezpečné chování. Opatření prováděná v rámci této prevence jsou orientována na kriminogenní situace a na psychickou připravenost ohrožených osob. Prevence viktinnosti a pomoc obětem trestného činu je prováděna prostřednictvím poradenství v psychologické, právní, zdravotní a technické oblasti. Dále se také dělí na primární, sekundární a terciární. Prioritou primární prevence viktinnosti je zvyšování odpovědnosti lidí za vlastní jednání a informování mládeže o možnostech zajišťování vlastního bezpečí. Organizace působící na poli sekundární prevence mají za úkol poskytovat informace a školit sociální skupiny a jednotlivce, kteří jsou ohroženi viktinností. Poslední terciární část prevence viktinnosti se zabývá rehabilitací obětí, jejich školení a zajišťováním právní ochrany osobám, které na kriminalitu upozorní či ji zabrání. (Zoubková, Moulisová, 2004)

Důležitou součástí prevence viktinnosti a pomoci obětem trestného činu je informování občanů o možném ohrožení různými formami trestné činnosti a v návaznosti na to o možnostech ochrany před ní. Občané jsou informováni prostřednictvím projektů například: Bezpečná lokalita, Bezpečné bydlení, Hlídaná a zabezpečená parkoviště, apod. Jedná se o komplexní soubor informací o stavu, vývoji, typech kriminality v určité oblasti a o rizikových způsobech chování. Cílem projektů je zvyšování informovanosti obyvatel a motivace k aktivnímu přístupu při zajišťování osobní bezpečnosti a ochraně majetku. (Kocábek, 2016)

5.3 Organizace a systém prevence kriminality v České republice

„ K tomu, aby systém prevence všech sociálně patologických jevů účelně fungoval, je vždy třeba:

- 1) vytvořit organizační předpoklady (zákony, usnesení vlády, koncepce a programy na republikové, regionální a místní úrovni, ekonomické a personální zabezpečení),
- 2) zabezpečit odbornou přípravu a doškolování profesionálních i dobrovolných pracovníků (systém, organizační opatření, semináře, školení, publikační činnost, atd.),
- 3) vlastní preventivní činnost provádět komplexně a koordinovaně, určit hlavní problémy. “
(Nikl, 2000, s. 90-91)

Prevence kriminality na území České republiky je organizována na třech úrovních: mezesortní, resortní a místní. Hlavní prioritou *mezesortní* spolupráce je vytvoření preventivní politiky vlády a koordinace preventivní činnosti v jednotlivých resortech, které jsou členy Republikového výboru pro prevenci kriminality. Na *resortní úrovni*, prevence kriminality vychází z věcné příslušnosti daného ministerstva. Jeho náplní je tvořit preventivní programy a potřebnou legislativu. Do prevence prováděné na *místní úrovni* jsou činné orgány veřejné správy, policie, nevládní organizace a další instituce působící v obcích. Jejím cílem je rozložení působnosti v oblastech sociální a situační prevence. Lze říci, že z hlediska účinnosti jsou neefektivnější právě programy prevence působící na této úrovni. Jedná se o systém podpory pro vznik programů prevence kriminality v oblastech (kraje, města, obce) s vysokou mírou kriminality.(MVCR, 2015)

Pro dosažení efektivnosti preventivních opatření prováděných na lokální, regionální a státní úrovni je důležitá kvalifikovaná detekce problému. Mimo to je důležité sledovat očekávaný vliv i vedlejší účinky preventivních opatření. (Matoušek, Matoušková, 2011)

Jak již bylo zmíněno, prevenci kriminality se věnuje mnoho institucí jak na republikové, tak na místní úrovni. Preventivním programům se věnuje celá řada ministerstev:

- *Ministerstvo vnitra* – snaží se o zkvalitňování práce na úseku odhalování trestné činnosti a zaměřuje se na projekty vedoucí ke snížení kriminality mládeže,
- *Ministerstvo spravedlnosti* – řeší problematiku zacházení s mladistvými delikventy a vytváření podmínek pro aplikaci alternativních trestů,
- *Ministerstvo práce a sociálních věcí* – usiluje o zlepšení a rozšíření práce s mládeží pocházející z rizikových poměrů, kteří vykazují známky delikventního chování,

- *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* – apeluje na zkvalitnění výchovného působení na mládež,

- *Ministerstvo zdravotnictví* – se zaměřuje na léčbu pachatelů trestné činnosti trpící duševní poruchou nebo se závislostí na návykových látkách. (MVCR, 2016)

Mimo tyto instituce se prevencí kriminality na území České republiky zabývá Republikový výbor pro prevenci kriminality, tj. resortní, metodický a organizační orgán. Založený v roce 1994. Jeho hlavní náplní je tvorba plánu preventivní politiky státu, která zasahuje všechny tři úrovně prevence kriminality. (MVCR – 2016)

5.4 Prevence kriminality mládeže

Nedílnou součástí prevence sociálně patologických jevů jsou opatření směřující k cílové skupině mladistvých. Prevenci kriminality mládeže lze chápat jako proces, který je důležité nezanedbat, neodkládat a začít s ním již od útlého věku dítěte. (Zoubková, 2002) „*Základem úspěchu prevence kriminality mládeže je její včasné a dlouhodobé působení.*“ (Zoubková, 2002, s. 119)

Hlavních cílů prevence kriminality je dosahováno prostřednictvím přímých, nepřímých strategií a množstvím legislativních opatření, je důležité při jejich provádění respektovat základní práva dětí a práva na soukromí jejich rodiny. Postupovat v souladu s platným řádem, zákony a ústavou. Vlivným nástrojem zmírnění problematiky kriminality mládeže je sociální politika státu. Jejich kompetencí je ovlivňovat systém vzdělání, zaměstnanost, stabilitu rodiny, fungování policejního a soudního aparátu. (Matoušek, Matoušková, 2001)

Na vykonávání prevence kriminality mládeže se účastní celá řada subjektů. Jednotlivci i instituce. Jedná se především o ministerstva, obce, zájmová sdružení občanů, nadace, apod. Jejich působení je třeba koordinovat. Nedostatek koordinace může mít za následek překrývání preventivních aktivit, a také jejich úplnou absenci v určité oblasti. Avšak pro úspěšné omezení kriminality mládeže se za nejdůležitější prvek považuje rodina a škola. (MVCR, 2016)

V zájmu včasné prevence byl přijat institut tzv. upozornění. Jde především o včasnou informovanost o rizikovém chování mládeže. Jehož hlavním principem je upozornit na toto chování dříve než přeroste do závažnějších skutků, které nelze řešit jinak nežli prostředky trestního práva. Nezastupitelnou roli v rámci ohlašovací povinnosti sehrává škola. Jejím úkolem je včas na závadné chování jedinců upozornit rodiče, popřípadě orgány sociálně-právní ochrany. (Zoubková, 2002)

Preventivní programy realizované v rámci prevence kriminality jsou zaměřeny, především na:

- snižování majetkové a násilné kriminality,
- snížení rizikových sociálně patologických jevů,
- omezování příležitostí k páčání trestné činnosti,
- zvyšování pravděpodobnosti dopadení. (Zoubková, 2002)

„ Zákon č. 2018/2003 Sb. předpokládá, že prostředky trestního práva budou řešeny pouze takové případy asociálního či antisociálního vývoje, které se nepodaří v zárodku ovlivnit, když ne ve vlastní rodině, tak prostředky široce koncipovaného preventivního systému.“ (Večerka, 2011, s. 7)

Nedílnou součástí a též důležitým prvkem prevence kriminality mladistvých je tzv. Systém včasné intervence. Jedná se o komplexní informační systém týkající se problematiky kriminality mládeže. Tento projekt byl na území České republiky zahájen v roce 2000. Prostřednictvím něhož sociální, zdravotní, justiční, školské orgány společně s orgány Policie ČR vykovávají systematickou práci s kriminálně rizikovými jedinci a jejich rodinami. Vedle záměru propojit všechny instituty působící při řešení případů týkajících se dětí a mladistvých, se systém včasné intervence snaží podporovat využívání programů, které jsou charakteristické odklonem mladistvého od trestní justice. Avšak tento proces se týká pouze mladých lidí a jejich rodin, které jsou ochotny spolupracovat a aktivně se účastnit nápravných programů. (OSN, 2006)

5.5 Intervence poskytovaná mladistvým delikventům

Základem intervence mladistvých pachatelů je jejich resocializace. Nejčastěji je uplatňována formou sociálního a rodinného poradenství, zařazením mladistvého do rekvalifikačního programu či užití alternativní formy trestu. Terciární prevence (intervence) je zaměřena na jedince, u nichž se již rizikové chování projevilo, a dotýčný se tedy delikventního chování dopustil.

Instituty činné v této oblasti se snaží o:

- zmírnění následků problémového jevu,
- zabránit recidivě,
- udržet výsledky dosažené předchozí intervencí, apod.

Mezi instituce působící v oblasti terciární prevence patří oddělení sociálně-právní ochrany dětí, výchovné ústavy, probační a mediační služba a občanská sdružení realizující probační programy. (Matoušek, Matoušková, 2011)

6 Popis vybraného pracoviště terciární prevence – Probační a mediační služba

Probační a mediační služba ČR (dále jen PMS) byla založena na základě stejnojmenného zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, který definuje tento institut v § 1 tohoto zákona takto:

„ (1) Zřizuje se Probační a mediační služba, která provádí v rozsahu stanoveném tímto nebo zvláštním zákonem úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení.“ (zák. č. 257/2000 Sb., §1)

Jedná se o specializovanou sociální službu působící v rámci Ministerstva spravedlnosti ČR, která svou činnost orientuje především na práci s pachateli a oběťmi trestné činnosti. Hlavními subjekty, se kterými PMS spolupracuje, jsou obvinění, poškození, lidé z jejich blízkého okolí a orgány činné v trestním řízení. Mezi přední kompetence PMS lze zařadit oprávnění k předkládání návrhů na propuštění z výkonu ochranné výchovy či naopak na její upuštění, prodloužení či změnu. Dále je probační pracovník kompetentní k učinění návrhu o podmíněném umístění mladistvého pachatele mimo výchovné zařízení. V oblasti problematiky kriminality mládeže se takhle poměrně nová instituce zaměřuje převážně na zprostředkování alternativních způsobů řešení trestné činnosti, a též se věnuje problematice integrace mladistvého delikventa. V jejich případě zákon vymezuje práci PMS jako práci s mladistvými pachateli, kteří se dopustili provinění ve věkové rozmezí 15 - 18 let a s dětmi mladšími 15 let. Ty se naopak dopustili činu jinak trestného. Při práci s klienty se PMS soustředí na jejich motivaci, podporu a řešení následků trestného činu (Štern, Ouředníková, 2010)

6.1 Cíle a poslání PMS

Obdobně jako jiné instituce či organizace si PMS v rámci své činnosti vytyčuje své základní poslání a cíle. Posláním PMS je především tvorba podmínek pro uplatnění alternativních postupů v trestním řízení a s tím související zajištění jejich účinného výkonu. Dalším posláním je vést klienta a vytvářet takové předpoklady, aby věc mohla být projednána v některém ze specifických

druhů zvláštního řízení. Vedle poslání si PMS stanovuje jisté cíle, kterých se snaží dosáhnout. Předním cílem je zajištění výkonu alternativních trestů s individuálním přístupem k delikventům. Pro dosažení cíle vedení řádného života klienta, poskytují probační pracovníci pachatelům odborné vedení a pomoc a zároveň sledují jejich chování, spolupracují s jejich rodinným a sociálním okolím. Mezi hlavní cíle PMS tedy patří:

- *integrace pachatele*, tj. navrácení jedince do normálního života, jeho začlenění do společnosti (kroky napomáhající k integraci pachatele do společnosti se u něho snaží vyvolat respekt k právním normám, dopomáhají mu k následnému uplatnění se a seberealizaci),
- *participace oběti* v rámci níž se probační pracovníci snaží zapojit osobu poškozeného do procesu vlastního odškodnění,
- *ochrana společnosti*. (Štern, Ouředníková, 2010)

6.2 Činnost PMS

Škody a újmy vzniklé trestným činem jsou předmětem zájmu v rámci činnosti PMS. Vedle toho se PMS soustřeďuje na podporu odpovědnosti pachatele a zároveň se ohlíží na potřeby poškozeného. Za tímto účelem PMS provádí probaci a mediaci, kdy do procesu řešení sporu zapojuje obě zainteresované strany, tj. jak pachatele, tak i oběť. Neopomenutelná je též role, kterou PMS sehrává ve fázi přípravného řízení a řízení před soudem. Mezi další úkony prováděné PMS patří: poskytování poradenské činnosti, spolupráce s jinými organizacemi a snaha o rovnováhu mezi obětí, pachatelem a společností. V neposlední řadě se PMS zabývá prevencí a snížením rizik spojených s problematikou recidivy, tj. snížení rizik, které sebou nese opakovaná trestná činnost. (Štern, Ouředníková, 2010)

6.2.1 Probace a mediace

Probace znamená zkoušet, ověřovat, dohlížet. Zákon č. 257/2000 Sb. probaci v § 2 vymezuje takto:

„(1) Probací se pro účely tohoto zákona rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen obviněný), kontrola výkonu trestů spojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým

podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.“ (zák. č. 257/2000 Sb., § 2)

Činnostmi prováděnými v rámci probace jsou především:

- zajištění výkonu a dohledu probačního pracovníka,
- tvorba probačních programů týkajících se dohledu,
- zpracování zpráv o průběhu dohledu. (Štern, Ouředníková, 2010)

„Mediací se rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu se vykonává v souvislosti s trestním řízením.“ (zák. č. 257/2000 Sb., § 2)

Pojem mediace se užívá pro označení dobrovolného a osobního setkání subjektů trestného činu za účasti mediátora. Spolupráce obviněného a poškozeného s PMS je dobrovolná. Základním principem je ochota stran spolupracovat. Při mediaci přebírá pracovník PMS roli zprostředkovatele setkání zúčastněných stran. Při této činnosti využívá individuální metody práce s klientem a působí jako koordinátor zúčastněných osob při řešení případu. V mnoha ohledech má mediace, která probíhá během výkonu trestu odnětí svobody na pachatele pozitivní dopad. Mimo jiné především v dostatečně dlouhé době na rozmyšlenou, kdy pachatel má možnost promyslet si, zda přistoupí na spolupráci s PMS, a na pochopení povinností, které mu z případné spolupráce plynou. Na druhou stranu pozitivní dopad je patrný i na straně probačního pracovníka. Pracovník PMS po tuto dobu získává důležité informace o schopnostech a motivaci odsouzeného podílet se na procesu mediace. (Štern, Ouředníková, 2010)

6.2.2 Trestní řízení

Trestní řízení je rozloženo do několika fází, a to na fázi přípravného řízení, řízení před soudem a fázi vykonávacího řízení. V jednotlivých fázích jsou probačními pracovníky vykonávány specifické úkoly, tak aby bylo dosaženo cílů stanovených PMS. V přípravném řízení, v úseku před rozhodnutím státního zástupce či soudu se uplatňují probační pracovníci v rámci mediační činnosti. Jejich hlavním posláním je urovnat konfliktní stav mezi obětí a pachatelem, odstranit příčiny, které vedly k páčání trestné činnosti. V případě mladistvých se směřuje k možnosti uplatnění některého z alternativního způsobu řízení (podmínečné zastavení trestního stíhání, upuštění od potrestání, uložení výchovného, ochranného či trestního opatření, apod.). Podmínkou efektivní činnosti PMS v tomto úseku je fungující součinnost s orgány činnými v trestním řízení (soudy, státní zástupce,

orgány Policie ČR). Úlohou probačních pracovníků v průběhu přípravného řízení je též obstarávání podkladů o obviněném a s tím související podklady o jeho rodinném a sociálním zázemí, dohled nad chováním obviněného v případě jeho stanovení a tvorba podmínek pro rozhodnutí o zastavení trestního stíhání cestou dohody o narovnání. Ve fázi řízení před soudem se jedná o funkci dohledu nad chováním obviněného a též se probační pracovník snaží najít skutečnosti a pomoci tak k vytvoření podmínek pro uložení alternativních trestů, například uložení obecně prospěšných prací. V poslední fázi, tj. fázi vykonávacího řízení probační pracovník sleduje a kontroluje chování odsouzeného během zkušební doby, a to za podmínek, že bylo upuštěno a rozhodnuto o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a byl stanoven dohled probačního pracovníka. (Štern, Ouředníková, 2010)

6.3 Role pracovníka při práci s mladistvými delikventy

Pro řešení problematiky kriminality mládeže jsou v jednotlivých střediscích mezi probační pracovníky zařazeni speciálně vyškolení specialisté na práci s mládeží. Tito pracovníci se snaží posilovat výchovné působení na mladistvého pachatele s cílem snížení rizika recidivy.

Hlavní činností probačního pracovníka v přípravném řízení a řízení před soudem ve věcech mladistvých a dětí mladších 15 let je:

- příprava písemných zpráv o osobních, rodinných a sociálních poměrech a příprava podkladů o aktuální životní situaci mladistvého,
- návrh na využití odklonu v trestním řízení,
- jednání s kurátory, pracovníky orgánu sociálně – právní ochrany dětí, školami, středisky výchovné péče,
- zprostředkování kontaktu na jiné odborné služby,
- jednání o poskytování pomoci poškozenému,
- volba vhodného opatření (výchovné opatření, probační program, apod.).

Vykonávací řízení je povinností probačního pracovníka:

- vykonávat dohled nad uloženými povinnostmi a omezeními,
- vypracovat zprávu o průběhu dohledu a kontrolovat plnění uložených opatření,

- mimo spolupráce s kurátory, také spolupracovat s rodinou, apod. (Štern, Ouředníková, 2010)

6.4 Probační programy

Mimo své základní povinnosti probační pracovník navrhuje své klienty do tzv. probačních programů. Jedná se o akreditované programy zapsané v seznamu ministerstva spravedlnosti. Probační programy jako celek mají široké pole působnosti a postihují většinu sociálně patologických jevů. Jednotlivé programy jsou specializované na určitou skupinu klientů, například drogově závislých, prvopachatele či recidivisty, apod.

Základní náplní probačních programů je poskytování sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutické pomoci. Probační programy dále zahrnují obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací či rekvalifikační služby napomáhající k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého.

V rámci každého programu lektori používají k dosahování cílů určité nástroje. Preferují určité režimy, které směřují k tomu, aby se mladistvý vyhnul rizikovému chování. Těmito způsoby se snaží podpořit jeho vhodné sociální zázemí a urovnat vztahy mezi ním a poškozeným. (Rozum, 2011)

Probační programy působí po celém území České republiky. Na území Plzeňského kraje jsou realizovány například tyto probační programy: Probační program KOST – Komunikačně osobnostně sociální trénink, IVK KOST – Individuální vedení klienta a probační program PUNKT Rodina.

Probační program KOST umožňuje skupinovou práci, individuální vedení klienta, poradenství pro rodinu a kontaktování návazných služeb. Je realizován odborným týmem složeným ze sociálních pracovníků, speciálních pedagogů, psychologů, mediátorů, vychovatelů, poradců. Program je určen pro mladé lidi ve věkovém rozmezí mezi 15 - 18 rokem věku, kteří měli problémy se zákonem a dlouhodobé výchovné problémy. Hlavním cílem programu je podpora klienta, základní diagnostika jeho schopností a dovedností a snaha pomoci mu pochopit souvislosti a dopady jeho jednání.

Odboží probačního programu KOST je program IVK KOST, jehož cílem je základní prevence sociálně patologických jevů ve společnosti formou individuální práce s klientem a jeho

rodinou, a také snaha pomoci klientovi v absolvování a splnění programů v oblasti výchovných a sociálních opatření (program sociální převýchovy, prevence rizikového chování, apod.).

Posledním probačním programem je probační program PUNKT Rodina. Jeho hlavním cílem je snížit riziko recidivy u mladistvého pachatele a posílení rodiny jako významného zdroje podpory mladistvých pachatelů. Bližší informace o programu PUNKT a práci konkrétního lektora probačních jsou obsažené v rozhovoru při příloze bakalářské práce.

7 Cíl práce

Cílem práce bylo jednak uvedení do tématu v teoretické rovině, definování základních pojmů využívaných v oblasti kriminality mládeže a osvětlení vlivů, které se na vzniku protiprávního jednání podílejí a též zjištění, zda jsou výše uvedené skutečnosti v souladu s postupy v rovině praktické. Součástí je též uvedení do preventivní politiky státu a seznámení s preventivními opatřeními a principy užívanými především ze strany justice a Probační a mediační služby, které jsou v rámci ní vypracovány, z důvodu těsné spjatosti s oblastí boje proti kriminalitě.

V rámci praktické části bylo kladeno za cíl poukázat na kriminogenní faktory a vlivy podílející se na vzniku protiprávního jednání. Popsat postup orgánů činných v trestním řízení, především postup a roli, kterou sehraávají probační pracovníci. Dále poukázat na přístup mladistvého k rizikové situaci, ochotu spolupracovat a postoj, který vůči sobě a společnosti mladistvý zaujímá. Posledním záměrem bylo poukázat na specifické znaky a motivy páchaní trestné činnosti mladistvých a potvrdit, že podíl mužských pachatelů v rámci kriminality mladistvých převažuje.

7.1 Výzkumné otázky

Výzkumnými otázkami zjišťujeme, jak určitý jednatel či skupina vnímají, prožívají určitou situaci či skutečnost. Jednotlivé výzkumné otázky jsou postaveny na předpokladu o datech, která nám mohou prozradit, jak jedinec vnímá své postavení ve světě, jaký má k němu vztah a jak chápe jeho fungování. (Říháček, Čermák, 2013) V souvislosti s cílem práce byly stanoveny následující základní otázky:

- 1) Jaké faktory a příčiny se podílejí na vzniku protiprávního jednání?

- 2) Jaká opatření jsou mladistvým pachatelům ukládána?
- 3) Jaký postup při práci s klientem sehrávají probační pracovníci?
- 4) Do jaké míry působí preventivní opatření preventivní politiky státu?

7.2 Metodika

V praktické části byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu (šetření), z důvodu vhodnosti, tj. nejlépe umožňuje dosáhnout stanoveného cíle práce. Od kvantitativního výzkumu a metod v něm používaných se dané šetření liší především absencí předem stanovených hypotéz a způsobem provedení. Jedná se o empirický výzkum, ve kterém data nejsou ve formě čísel. Naopak usiluje o zjištění významu sbíraných dat a o jejich interpretaci. Provádí se pomocí delšího a intenzivnějšího kontaktu s terénem nebo situací jedince či skupiny jedinců. Hlavním úkolem je objasnit, jak se lidé v daném prostředí orientují, proč se chovají a jednají určitým způsobem, a jaké důvody jejich jednání podnítily. Avšak kvalitativní šetření má své silné i slabé stránky. V metodice Jana Hendla (2005, s. 52) nalezneme následující výčet výhod a nevýhod pro kvalitativní výzkum typických.

Přednostmi kvalitativního výzkumu jsou například:

- získání podrobného popisu potřebných skutečností a vhledu,
- zkoumání fenoménu v přirozeném prostředí,
- studium procesu,
- možnost hledání příčinných souvislostí.

Oproti tomu stojí řada nevýhod, mezi které jsou řazeny:

- časová náročnost analýzy dat,
- nezobecnitelnost zjištěných dat na celou populaci,
- ovlivnitelnost výsledků výzkumníkem a jeho preferencemi. (Hendl, 2005)

7.3 Metody

Výzkumné šetření bylo provedeno pomocí osobní případové studie neboli detailní studie jednoho nebo několika málo případů v kombinaci s výzkumnou metodou známou jako zkoumání

dokumentace. Výzkumná metoda osobní případová studie je jedním z typů případové studie. Pro zachycení složitosti je od malého množství výběrového souboru sbíráno velké množství informací.

„ Osobní případová studie je podrobným výzkumem určitého aspektu u jedné osoby. Pozornost se věnuje například minulosti, kontextovým faktorům a postojům, které předcházely určité události. Zkoumají se možné příčiny, determinanty, faktory, procesy a zkušenosti, jež k ní měly vztah.“ (Hendl, 2005, s. 104-105)

Oproti tomu výzkumná metoda *zkoumání dokumentace* je založena na analýze dat zapsaných či zaznamenaných v určitém dokumentu. V daném šetření se jednalo o analýzu spisů vedených Probační a mediační službou Plzeň – město o jednotlivých mladistvých pachatelích.

„ Vzhledem k její nereaktivnosti se hodí pro doplnění nebo verifikaci platnosti poznatků získaných jinou cestou. Používá se také tehdy, jestliže není přístup k informacím pomocí pozorování, dotazování nebo měření.“ (Hendl, 2005, s. 133)

V rámci šetření je důležité předem informovat výběrový soubor o průběhu a okolnostech šetření, postupovat s plným šetřením osobnosti a práv s ní spojených a respektování stanovených etických pravidel při provádění a zjišťování potřebných informací.

Pro splnění těchto okolností byly při šetření provedeny následující opatření:

- bylo požádáno o plný souhlas s provedením šetření vedoucího pracovníka probační a mediační služby,
- ze strany instituce proběhlo poučení o vzniku závazku o zachování mlčenlivosti, které bylo stvrzeno podpisem potřebné listiny, tj. *Potvrzením o poučení a prohlášení o přijetí závazku k zachování mlčenlivosti,*
- při samotném vypracování jednotlivých osobních případových studií bylo, pro zachování anonymity mladistvých pachatelů, použito odlišných křestních jmen a neuvedení místa, kde bylo dané provinění spácháno.

7.4 Charakteristika výzkumného souboru

Z důvodu neudělení souhlasu rodičů mladistvých pachatelů s provedením polostandardizovaného rozhovoru, bylo vlastní šetření provedeno pouze ve spolupráci s probačními

pracovníky působícími při Probační a mediační službě Plzeň – město. Výzkumné šetření probíhalo v měsíci leden a na dobu jeho trvání bylo rozplánováno 6 schůzek, přičemž v rámci každé z nich byl probírán jeden případ. Dané šetření tedy vypadalo následovně:

- náhodně bylo vybráno 6 mladistvých pachatelů – zkoumaným vzorkem bylo pět chlapců a jedna dívka ve věkovém rozmezí od 15 do 18 let,
- byla uskutečněna konzultace s probačním pracovníkem o jednotlivých případech,
- následovalo samostatné prostudování dokumentace, rodinné anamnézy a spisů důležitých pro ucelení získaných informací a orientaci v případě.

Prostřednictvím výše zmíněných kroků bylo dosaženo předem stanovených cílů bakalářské práce a získání odpovědí na výzkumné otázky. Cíl šetření je zpracován v rámci hodnocení jednotlivých osobních případových studií a též v komplexní shrnutí praktické části.

7.5 Jednotlivé osobní případové studie

7.5.1 Christian

Christian se úmyslným společným jednáním dopustil veřejně a na místě veřejnosti přístupném výtržnosti tím, že napadl jiného. Dopustil se jednání, které bezprostředně směřovalo k tomu, aby jinému úmyslně ublížil na zdraví.

Mladistvý Christian ve svých 17 letech byl za výše uvedené jednání uznán vinným z provinění výtržnictví dle ustanovení § 358 odst. 1, zákona č. 40/2009 Sb., v jednočinném souběhu s pokusem provinění ublížení na zdraví dle ustanovení §21, odst. 1, k § 146 odst. 1, ve spolupachatelství dle ustanovení §23, zákona č. 40/2009 Sb., a byl odsouzen podle § 146, odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., a §31 odst. 1, zákona č. 218/2003 Sb. k úhrnnému trestnímu opatření odnětí svobody v trvání 5 měsíců dle ustanovení. Výkon tohoto opatření byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 18 měsíců za současného stanovení dohledu probačního úředníka.

Christianova životní situace

Christian byl jediným dítětem paní I a pana M, kteří však nikdy nebyli sezdáni a o Christiana nikdy nepečovali. Christian byl od útlého dětství vychováván prarodiči z matčiny strany. Z jeho výpovědi je zřejmé, že paní I svou roli matky nezvládla a o svého syna se nikdy nezajímala. Roli matky přenechala Christianově babičce. Christian paní I nepovažuje za svoji matku. Tvrdí o ní,

že je nespolehlivá a ve chvílích nouze mu nikdy nebyla oporou. S otcem se Christian občas vídá, ale také mezi sebou nemají klasický fungující vztah otec a syn. V součtu má Christian několik sourozenců. Avšak v kontaktu je jen s některými.

V průběhu dětství se Christian se svými prarodiči přibližně šestkrát stěhoval, povětšinou na území krajského města. Avšak v šesti letech Christian a jeho prarodiče odcestovali přibližně na dobu jednoho měsíce za příbuznými do Anglie.

Christian absolvoval základní školu a od jejího ukončení je registrován v evidenci úřadu práce. Christian nikdy nebyl oficiálně zaměstnán. Pouze si příležitostně přivydělával. Z dokumentů vyplývá, že Christianovi chybí motivace být řádně zaměstnán.

V současné době je Christian ženatý. Se svou družkou a dcerou bydlí v městském bytě v krajském městě. Paradoxně v tomto domě bydlí Christianova matka paní I. S Christianem však není v kontaktu a o jeho rodinnou a ekonomickou situaci se nezajímá. Sama na tom není finančně nejlépe. Christianova žena je podruhé těhotná. Tentokrát by se mladému páru měl narodit syn. Christianova družka stejně jako on nepochází z fungující rodiny. Podle Christiana s její rodinou nejsou v kontaktu, tudíž s chodem domácnosti a s finanční tísni se jim snaží pomáhat pouze jeho prarodiče.

Momentální finanční situace rodiny není příliš příznivá. Christian je zadlužen a bylo na něj uvaleno několik exekucí, které zatím nesplácí. Zdrojem peněz jsou pro rodinu sociální dávky a příležitostné pracovní aktivity bez smluvního ujednání (práce „na černo“).

Netají se tím, že jeho rodina řádně čerpá několik druhů sociálních dávek, které na provoz domácnosti relativně postačují. Dále Christian otevřeně uvádí, že v případě jeho oficiálního zaměstnání by na tom byla rodina finančně hůře, protože by musel hradit náklady spojené s exekucemi a začít řešit dluhovou situaci. Dalším zdrojem příjmů jsou peníze z občasných výher. Z dokumentů vyplývá, že se u Christiana objevuje rizikové chování – gamblerství. Pravidelně jednou týdně navštěvuje místní hernu s hracími automaty. V herně je schopný strávit až dva dny. Dle jeho slov je schopný si tímto způsobem vydělat i několik tisíc, které pak utratí za oblečení pro rodinu. Vyhrané peníze nikdy nepoužije na splacení alespoň části svých dluhů. Zde je patrná absence schopnosti nakládat s penězi uváženě.

Christianova spolupráce s PMS

Christianovi dohled probačního pracovníka nebyl ustanoven poprvé. Již v minulosti byl klientem PMS, tj. v době, kdy byl podle zákona považován za nezletilého. Z dokumentace vyplývá, že se již v nezletilém věku dostával do krizových situací a dvakrát se dopustil činů jinak trestných majetkové povahy dle ustanovení § 205, zákona č. 40/2009 Sb..

Z hodnocení úředníka PMS vyplývá Christianova ochota spolupracovat. V rámci ustanoveného dohledu je sdílný, aktivně spolupracuje a řádně se dostavuje na předem sjednané konzultace, které probíhají v kanceláři PMS nebo v místě jeho bydliště.

V rámci dohledu byla Christianovi sjednána frekvence konzultací, a to jedenkrát týdně. S přihlédnutím k tomu, že se Christian na konzultace dostavoval pravidelně či se řádně omluvil, v případě nemožnosti dostavení se, mu byla po roce spolupráce frekvence konzultací změněna na jedenkrát po 4 – 5 týdnech.

Předmětem jednání s Christianem byla jeho osobní životní situace a zdroj příjmů. Probační pracovník se snažil Christiana motivovat začít oficiálně pracovat, začít řešit dluhovou situaci a najít smysluplné volnočasové aktivity.

V průběhu konzultací se Christian přiznal k tomu, že se účastnil dalšího protiprávního jednání. Dle jeho slov se na něm účastnil s jeho příbuznými. Christian však tvrdí, že o ničem z počátku nevěděl. Nijak se na protiprávním jednání nepodílel, pouze byl přítomen.

Účast na probačním programu Punkt rodina

Vzhledem k jeho trestné činnosti a trestní minulosti se probační úředník s Christianem dohodl na účasti v probačním programu Punkt rodina.

V průběhu programu se jevil jako velmi snaživý. S dodržováním pravidel programu neměl potíže a všechny domácí úkoly splnil dle svých možností v pořádku. Na setkání s lektorem docházel pravidelně. O pochopení rizikových situací a změnu svého chování jevil velký zájem. Christian v průběhu programu několikrát pracoval přes pracovní agenturu na dohodu o provedení práce. Byla to jeho první zkušenost s legální prací.

Po absolvování probačního programu Christian přiznává, že vedl problematický život. Avšak dle jeho názoru prošel velkou změnou. Snaží se aktivně vyhýbat problematickému trávení volného času a místům, které dříve často navštěvoval. Nyní se více soustředí na rodinný život. Je

pevně rozhodnut nepáchat další trestnou činnost. V této souvislosti zná svá rizika, umí je velmi dobře popsat a zacházet s teoretickými návody jak se tomuto chování vyhnout.

Avšak stále nedovede dostatečně myslet na budoucnost v dlouhodobé perspektivě. Stále jen plánuje kroky, které musí učinit (například najít si zaměstnání, začít řešit finanční situaci, zabezpečit rodině lepší bydlení, apod.). V reálném životě tyto kroky stále odsouvá a zatím žádné neučinil. Prozatím také nedovede vždy odhadnout rizikovost určité situace, do které se neplánovaně dostane.

Z výše uvedeného vyplývá, že stále aktivně spolupracuje s probační a mediační službou a úspěšně absolvoval probační program.

7.5.2 John

John se svým spolupachatelem posprejovali a pomalovali černou barvou dětské prolézačky se skluzavkou, na které nastříkali a namalovali různé nápisy a obrazce. Svým jednáním způsobili poškozenému úřadu Městského obvodu škodu ve výši 22 780,-. Následným znaleckým posudkem byla tato částka snížena na 2196,-.

Mladistvý John je ve svých 17 letech obviněn ze spáchání provinění poškození věci dle ustanovení § 228 odst. 1), zákona č. 40/2009 Sb. formou spolupachatelství § 23, zákon č. 40/2009 Sb. Státní zástupkyně Okresního zastupitelství trestní stíhání mladistvých podmíněně zastavuje, stanovuje zkušební dobu v trvání 6 měsíců a ukládá jim výchovnou povinnost společensky prospěšnou činnost podle § 307, odst. 6 zákon č. 141/1996 Sb. a § 15 odst. 2 a § 18 odst. 1, písm. c), zákon č. 218/2003 Sb. v rozsahu 10 hodin.

Johnova životní situace

John pochází z neúplné rodiny. Matka zůstala na výchovu syna sama. Otec od rodiny odešel pár let po narození Johna. Odstěhoval se do jiného města a založil si zde novou rodinu. V roce 2002 byl John svěřen do péče matky a otcovi byla stanovena vyživovací povinnost. John má několik sourozenců jak z otcovy, tak z matčiny strany.

Od páté třídy základní školy se u Johna objevuje problémové a agresivní chování. Záškoláctví, narušování vyučování nevhodným chováním, kázeňské přestupky, vyvolávání rvaček spojené s fyzickým násilím vůči spolužákům. V tomto období svého života John absolvoval terapeutický pobyt ve Středisku výchovné péče, kam poté docházel pouze ambulantně. Avšak pobyt v tomto zařízení neměl na Johna a jeho chování žádný vliv. Jeho chování se nezlepšilo, ba naopak z dokumentace vyplývá, že se zhoršilo. Práce s Johnovou matkou byla komplikovaná. Se školou nespolupracovala a nereagovala ani na podněty orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Aniž by matka upozornila stávající základní školu, přestěhovali se synem do jiné městské části krajského města a John začal navštěvovat jinou základní školu. Orgán sociálně právní ochrany se o přeložení Johna na jinou školu dozvěděl až ve chvíli, kdy byl upozorněn na jeho dlouhodobou nepřítomnost ve škole. Sociální pracovnice matku kontaktovaly a poučily jí o důsledcích neplnění povinné školní docházky, případně jiného závadového chování. Bylo jí doporučeno zopakovat Johnův pobyt ve Středisku výchovné péče a návštěva dětského psychologa či psychiatra. Matka vše popřela. Dle jejích slov se chování Johna zlepšilo, k záškoláctví po změně prostředí nedochází. Matka se s ním snaží toto problémové chování řešit sama.

Avšak přestěhování a nástup na jinou základní školu pro Johna nebylo impulsem pro zlepšení svého chování. Dál pokračoval v zajetých kolejích a jeho závadové chování se stupňovalo. Z dokumentace vyplývá, že rok 2010 byl zlomový a matce otevřel oči. Uznala, že chování jejího syna nebylo dobré, měla s ním problémy a jeho výchovu nezvládla. V návaznosti na tyto události byl Johnovi ustanoven soudní dohled a byla sjednána frekvence konzultací, a to jedenkrát za měsíc. John nastoupil na diagnostický pobyt do fakultní nemocnice krajského města na oddělení dětské psychiatrie a následně nastoupil do etopedické třídy.

V následujících letech docházelo v Johnově chování ke kolísavým tendencím. Jeho chování se zhoršovalo a zlepšovalo. Také začal experimentovat s návykovými látkami, především s marihuanou. V období dospívání John kvůli svému problémovému chování a neshodách s matčíným přítelem často měnil své bydliště. Bydlel u svého otce či kamarádů.

Po ukončení základní školy John nastoupil na Střední hotelovou školu. Avšak v prvním ročníku byl pro velké množství zameškaných hodin ze školy vyloučen. Od té doby je registrován v evidenci Úřadu práce. V současné době žije John pouze se svojí matkou v městském bytě a s otcem tráví víkendy.

Johnova spolupráce s PMS

Johnova nedůslednost a neschopnost respektovat autority se projevila i při práci s úředníkem PMS a při výkonu společensky prospěšných prací. Z počátku se na schůzky spíše nedostavoval. S probačním pracovníkem nespolupracoval

Johnovi a jeho matce byla probačním pracovníkem navržena možnost mediace. Ti ji nejprve odmítli. Ve finále však k setkání pachatelů a poškozeného v rámci mediace došlo. John se poškozenému omluvil a předal poškozené osobě polovinu částky z odhadnuté škody. Mezi pachateli a poškozeným byla uzavřena dohoda o vykonání společensky prospěšných prací na území, kde byla škoda způsobena.

Vzhledem k problémovému chování Johna probační pracovník navrhl, aby mu v rámci řízení před soudem, které mimochodem ještě neproběhlo, byl stanoven dlouhodobý dohled probačního pracovníka, popřípadě účast v probačním programu na snížení rizika recidivy. V daném případě je riziko inklinace k závažnější trestné činnosti velmi vysoké.

7.5.3 Robert

Robert spolu s dalšími mladistvými spolupachateli napadl mladého studenta a surově ho zbil.

Mladistvý Robert se ve svých 16 letech dopustil provinění ublížení na zdraví dle ustanovení § 146, odst. 1), zákona č. 40/2009 Sb. ve stádiu pokusu v jednočinném souběhu s proviněním výtržnictví dle ustanovení § 358, odst. 1) téhož zákona, formou spolupachatelství § 23, zákon č. 40/2009 Sb. Státní zástupkyně Okresního zastupitelství rozhodla takto: mladistvému ukládá podle § 15, odst. 3 a § 17, odst. 1,2 zákona č. 218/2003, Sb., výchovné opatření probační program „Punkt rodina“.

Robertova životní situace

Robert byl jediným společným dítětem svých rodičů, kteří se o něj však nikdy nestarali. Robert vyrůstal u své babičky, které byl svěřen do péče tzv. třetí osoby. Matka Roberta v útlém věku několikrát navštívila. Přibližně před 4 roky se odstěhovala do Anglie a s Robertem není v kontaktu. S otcem se Robert nestýká. Otec pouze vůči Robertovi plní svoji vyživovací povinnost. Robert má 3 sourozence – dva jsou v pěstounské péči a jeden je osvojen.

Robert absolvoval základní školu. Ve studiu nepokračoval, též nikdy nepracoval. Od skončení základní školy je registrován v evidenci Úřadu práce. V současné době stále žije se svojí babičkou a pětiletou sestřenicí. Babička se o provinění Roberta dozvěděla až ve chvíli, kdy si pro něj domů přišla Policie ČR.

Robertova spolupráce s PMS

Robert využil spolupráce s PMS. Uvedl, že skutek neplánoval, uvědomoval si, že celá věc mohla mít fatální následky a negativně hodnotil početní převahu pachatelů. Událost ho velmi mrzela. Pro nápravu svého jednání byl ochoten se poškozenému omluvit a projednat možnosti náhrady škody. Toto gesto učinil prostřednictvím omluvného dopisu adresovanému poškozenému.

Účast na probačním programu Punkt rodina

Robert v rámci probačního programu absolvoval 13 sezení s lektorem a osobou, která jej má v péči, tedy s babičkou. 13 závěrečná schůzka proběhla po třech měsících, kdy byl zhodnocen celkový dopad programu na Robertovo další chování. Během třech měsíců pauzy měl Robert možnost prokázat a reflektovat, zda se i bez kontinuální podpory dokáže vyhnout případným rizikům a zda zvládne odhadnout možné rizikové situace a žít řádným životem.

Robert na skupinových i individuálních sezeních projevoval velký zájem o změnu svého chování. K programu přistupoval adekvátně a úkoly plnil dle svých možností. Snažil se porozumět probíraným tématům a vztahovat je na svoji osobu a svoji minulost. Pro svou uzavřenost a malou komunikativnost preferoval individuální sezení, při kterých se lektorovi zcela otevřel.

Klient v průběhu programu mluvil o své budoucnosti s dosažitelnými cíly a bez páchání další trestné činnosti. Robert v průběhu účasti v probačním programu zahájil studium na Odborné škole výroby a služeb. Před vstupem do probačního programu se Robert začal věnovat sportu - boxu, na který dochází čtyřikrát týdně. Také získal první pracovní zkušenost v podobě brigády přes pracovní agenturu. V rodině se neobjevují žádné sociálně patologické jevy. Podporu má také Robert ve své babičce, která o jeho budoucnost a trávení volného času projevuje velký zájem.

Probační pracovník navrhl, aby byl Robertovi soudem v rámci řízení před soudem uložen dohled probačního pracovníka. Dle jeho názoru je vhodné, aby byl Robert po určitou dobu sledován a kontrolován a byla mu poskytnuta případná pomoc při zvládnání budoucích životních situací.

Jako riziková se jeví skutečnost Robertova nedostatku základních informací praktického charakteru a nedostatek pozitivních životních zkušeností. Velkou roli také sehrává skutečnost, že v období dospívání byl ve styku s rizikovými jedinci, kteří pro něj nebyli dobrým vzorem.

7.5.4 Anna

Anna proti jinému užila násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci. Čímž spáchala zvlášť závažné provinění loupeže. Se svou kamarádkou napadla mladou dívku. Surově jí bila do obličeje a v návaznosti na to se zmocnila její kabelky.

Mladistvá Anna ve svých 17 letech byla za výše uvedené jednání uznána vinnou z provinění loupeže dle § 173, odst. 1, zákon č. 40/2009 Sb. Bylo jí státní zástupkyní uložena trestní opatření odnětí svobody v trvání 12 měsíců dle § 173, odst. 1, zákon č. 218/2003 Sb. Avšak dle § 33 odst. 1, zákon č. 218/2003 Sb. a § 84 zákon č. 40/2009 Sb. byl výkon trestního opatření podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 24 měsíců za současného stanovení probačního dohledu.

Annina životní situace

Anna pochází z neúplné rodiny. Její rodiče se rozvedli a Anna vyrůstala jen se svou matkou. S otcem se však velmi často i v současné době navštěvuje, protože bydlí nedaleko od nich. Anna má několik sourozenců, se kterými se vzájemně navštěvují. Všichni členové její rozvětvené rodiny bydlí ve stejném krajském městě.

Protože Anna žila pouze se svou matkou, jejich finanční situace nebyla příliš dobrá a jejich životní standard byl velmi nízký. Jediným zdrojem peněz rodiny byly sociální dávky, které jim však byly sníženy v návaznosti na Annino vyloučení z evidence úřadu práce. Kvůli nedostatku financí bylo i jejich bydlení velmi nevyhovující, jejich domovem byl malý a zanedbaný pokoj na ubytovně.

Anna dokončila základní školu a ve studiu na střední škole nepokračovala. Po nějakou dobu byla zaregistrována v evidenci úřadu práce. Avšak kvůli vysoké absenci při konzultacích a nedostavení se na rekvalifikační kurz byla z evidence úřadu práce vyloučena.

V průběhu zkušební doby, která jí byla stanovena orgánem činným v trestním řízení, Anna otěhotněla. Otce svého dítěte příliš neznala. V dokumentaci uvedla, že se jednalo o krátkou známost. Nezná jeho příjmení ani bydliště. Když mu o těhotenství řekla, nevěřil jí. Anna chce dítě vychovávat bez něj. Poté, co Anna otěhotněla, se často stěhovala. Po nějakou dobu bydlela u otce, pak se vrátila zpátky k matce. Po porodu se přestěhovala s dítětem do azylového domu. Anna své dítě nechtěla vychovávat na ubytovně, kde žila s matkou. Z azylového domu však byla pro opakované porušování pravidel vyloučena a proto byla nucena nastěhovat se k otci. Ten též bydlí na ubytovně.

Spolu s otcem a dcerou zde obývali malou místnost, které byla vybavena pouze jednou postelí a skříní. Pokoj byl velmi zanedbaný a pro tři lidi nevyhovující. Anna uvedla, že je to pouze dočasné řešení krizové situace a snaží se vyjednat si zde větší pokoj pro sebe a svou dceru.

V současné době je opět zaregistrována v evidenci úřadu práce a žije se svou dcerou na téže ubytovně, na které bydlela se svým otcem. Avšak místo velkého pokoje, který si Anna původně pro sebe a svou dceru představovala, obývá malý pokoj, který je v dezolátním stavu.

Anna je v dluhové situaci, kterou však neřeší. Vedle neuhrazených nákladů souvisejících s trestním řízením a obhajobou Anna dluží na Městských dopravních podnicích. Anna má v současné době novou známou. Stýká se s o několik let starším mužem. Anna tvrdí, že se prozatím poznávají a nejedná se o intimní vztah. Annin nový přítel ve svých 36 letech žije ve společné domácnosti se svou matkou a již delší dobu nemá žádné zaměstnání. S výchovou dcery se jí v rámci možností snaží pomáhat oba rodiče.

Annina spolupráce s PMS

Jak již bylo výše zmíněno, Anně byl za její provinění určen dohled probačního pracovníka. Konzultace jí byly stanoveny v intervalu jedenkrát za 5 – 6 týdnů.

Ze zápisu probačního úředníka vyplývá, že Anna se před porodem ke konzultacím dostavovala převážně pravidelně. V případě nemožnosti dostavení se, kontaktovala probačního pracovníka a svou absenci na schůzce omluvila. V době před porodem byla při konzultacích probírána převážně Annina aktuální situace. Dále s probačním pracovníkem Anna řešila otázku bydlení, zajištění péče o dítě a hospodaření s penězi. Při konzultacích se probační pracovník snažil Annu motivovat k zodpovědnému chování.

Po porodu se spolupráce s PMS změnila. Anna se přestala dostavovat ke konzultacím a obrát také nastal v omlouvání se. Lze konstatovat, že iniciativa probíhala jen ze strany PMS. Dohled v tomto období v podstatě vůbec neprobíhal. Anna byla několikrát upozorněna na následky svého nezájmu a nedostavování se ke konzultacím s probačním pracovníkem. Přestala být s PMS v kontaktu, změnila si svůj telefon i bydliště. To vše bez předchozího upozornění probačního pracovníka.

V návaznosti na tyto okolnosti bylo s klientkou ujednáno, že konzultace budou probíhat ve frekvenci jedenkrát za 2 až 3 týdny. Tudíž dohled probačního pracovníka by měl být intenzivnější.

V případě nedostavování se na konzultace bude soudem podán návrh na nařízení veřejného zasedání za účelem projednání věci a zvážení případně nařízení podmíněného odloženého trestu. Na tuto skutečnost byla Anna probačním pracovníkem upozorněna.

V současné době se Anna ke konzultacím dostavuje a v případě nemožnosti svou absenci předem řádně omlouvá. Vzhledem k tomu, že Anna stále svou dluhovou situaci neřeší, jsou hlavním tématem konzultací její finanční poměry, přístup k plnění povinností a hospodaření s penězi.

Z výše uvedeného vyplývá, že Anna opět, po několikátém upozornění ze strany probačního pracovníka s PMS začala spolupracovat. Avšak stále je velmi nezodpovědná a nedokáže hospodařit s penězi. Tohle by mohl být jeden z rizikových faktorů pro případnou inklinaci k dalšímu protiprávnímu jednání.

7.5.5 Martin

Martin na projíždějící vlakovou soupravu hodil kámen, čímž poškodil skleněnou výplň okna vagonu a způsobil tak společnosti České dráhy, a.s. škodu ve výši 31 000,- Kč.

Mladistvý Martin se tak ve svých 15 letech dopustil provinění poškození cizí věci dle § 228, odst. 1, zákona č. 40/2009 Sb. a §6 odst. 1, zákona č. 218/2003 Sb. V návaznosti na toto provinění soud dle §14, odst. 1, 2, zákona č. 218/2003 Sb., podmíněně upustil od uložení trestního opatření na zkušební dobu jednoho roku. Dále uložil podle §15, odst. 1, 2, písm. a), zákona č. 218/2003 Sb. výchovné opatření a to dohled probačního úředníka. Dále mladistvému uložil dle § 15, odst. 1, 2, písm.c) a § 18, odst.1 písm. e), zák. č. 218/2003 Sb. výchovnou povinnost, a to, aby nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním či jinak přispěl k odstranění následků svého provinění.

Martinova životní situace

Martin již několik let nežije se svými rodiči. Ti jsou přibližně pět let rozvedení. Martin se svou matkou a svými nevlastními sourozenci není v častém kontaktu. Naopak se více stýká se svým otcem a to minimálně jednou za měsíc. Momentálně je v pěstounské péči své tety, se kterou má velmi kladný vztah, se strýcem se naopak často hádají. Předtím, než byl Martin svěřen do pěstounské péče své tetě, pobýval několik měsíců ve výchovném ústavu.

V době spáchání provinění Martin docházel do devátého ročníku speciální základní školy a chystal se pokračovat ve studiu na střední škole, obor zámečnický a obráběč kovů. S vyučovací látkou i s chováním měl značné problémy. Z dokumentace vyplývá, že jeho prospěch byl značně podprůměrný, propadal z několika předmětů. Také mu byla za výrazné kázeňské problémy, neadekvátní chování a nerespektování autority učitele snížena známka z chování. V návaznosti na tyto projevy v chování byla pěstounce navrhována spolupráce se střediskem výchovné péče. Ta spolupráci přijala.

Při posuzování Martinovy situace a projevů v chování bylo shledáno, že ambulantní péče tohoto zařízení je nadbytečná. Dle pracovníků střediska výchovné péče postačí, tzv. případové setkání. V rámci něho se setkaly společně s Martinem všechny orgány a instituce, které ho měly v péči, tj. pěstounka, doprovázející organizace (v rámci pěstounské péče), příslušný orgán sociálně právní ochrany dětí, středisko výchovné péče, škola a PMS. Ústředním tématem setkání bylo předání informací z dosavadního průběhu péče a spolupráce s Martinem, sdílení zkušeností z aplikovaného postupu a nastavení dalšího vývoje.

Od té doby Martin neměl ve škole žádné závažnější problémy s chováním. Nikoho fyzicky nenapadal, avšak vulgarismy směřující na vyučující a spolužáky přetrvávaly. Také prospěch si výrazněji nezlepšil. Dle slov vyučujícího se Martin mírně zklidnil. O víkendech si chodil brigádně přivydělávat, aby společně s tetou splatil škodu, kterou svým proviněním způsobil.

Z dokumentace vyplývá, že mezi ním a jeho strýcem panoval konfliktní vztah. Strýcova kritika a časté neshody zapříčinily Martinovu nechuť vracet se domů. Rozhodl se pro útěk z domova. Probační úředník zjistil, že je Martin nezvěstný a policie po něm pátrá. Po počátečním strachu navrátit se domů, se Martin nakonec policii přihlásil sám a vrátil se. Nechápal, z jakého důvodu po něm policie pátrala, jelikož si nebyl vědom žádné nerozvážnosti. Při konzultaci s probačním úředníkem uvedl, že přebýval u kamaráda, kde pili alkohol, zkusil pervitin, byl mimo, a tak zapomněl tetě zavolat. Po několika dnech se začal obávat následků.

Bohužel po nějakém čase se problémy s chováním prohlubovaly. Martin začal mít problémy s návykovými látkami. Ve svém volném čase se pohyboval po venku s problémovou partou. Čas si krátil experimentováním s návykovými látkami a nicneděláním. Jediným jeho koníčkem byl fotbal, na který docházel dvakrát v týdnu. Zbytek času trávil s již zmíněnými kamarády. Z tohoto důvodu byl pak poslán na 12 denní detoxikační léčení. Odsud byl pro své agresivní chování vyloučen. Martin byl přesvědčen, že žádné problémy s návykovými látkami nemá, jejich pravidelné zneužívání při konzultacích popíral. Tuto skutečnost však vyvracely pravidelné testy, které vždy vyšly pozitivní na přítomnost návykové látky v těle.

V současné době se Martin nachází ve výchovném ústavu. Jeho teta požádala o ukončení pěstounské péče. Martin dochodil základní školu a studuje nyní učební obor, který je zřízen v rámci výchovného ústavu.

Martinova spolupráce s PMS

Dohled probačního pracovníka trval deset měsíců. Martin docházel na konzultace do střediska PMS jednou měsíčně. Téměř na každou konzultaci ho doprovázela jeho teta. Vedle dohledu probačního pracovníka probíhala pravidelná šetření v rodině.

Z dokumentů vyplývá, že spolupráce s ním byla zpočátku komplikovanější z důvodu jeho uzavřenosti, byl neklidný a nevyrovnaný. Postupem času se spolupráce s ním zlepšovala. Martin se snažil s probačním pracovníkem více komunikovat. Dle vyjádření probačního pracovníka dohled splnil své počáteční požadavky.

V průběhu zkušební doby nebyl Martin řešen v rámci přestupkové komise, ani stíhán za další trestnou činnost, úspěšně dochodil základní školu a nyní má možnost pokračovat ve studiu střední školy při výchovném ústavu.

U Martina přetrvávají prvky rizikového chování a to především bagatelizování jakýchkoliv problémů, neschopnost přiznat si chyby, užívání návykových látek, porušování norem a jeho agresivní a výbušné projevy v chování.

7.5.6 Roman

Roman bez použití násilí odcizil ze stolu v restauraci volně položený mobilní telefon, čímž způsobil poškozené škodu ve výši 9000,- Kč.

Mladistvý Roman se ve svých 16 letech dopustil provinění krádeže dle § 205, odst. 1, písm. a), zákona č. 40/2009 Sb. a dle § 6, odst. 1, zákona č. 218/2003 Sb., přičemž státní zástupce v rámci trestního stíhání rozhodl následovně. Mladistvému bylo dle § 69, odst. 1, písm. a), zákona č. 218/2003 Sb. a dle § 307, odst. 1, zákona č. 40/2009 Sb. trestní stíhání podmíněně zastaveno. Podle ustanovení §307, odst. 2, zákona č. 40/2009 Sb. byla mladistvému Romanovi stanovena zkušební doba v trvání 12 měsíců. Jako výchovné opatření dle § 15 odst.1, písm. b). a § 17 zákona č. 218/2003 Sb. mu byla uložena povinnost absolvovat v průběhu uložené zkušební doby probační program KOST. Dále byla mladistvému dle § 307, odst. 4, zákona č. 40/2009Sb. uložena povinnost nahrazení způsobené škody poškozené ve výše stanovené částce, tj. 9000,- Kč.

Romanova životní situace

Roman pochází z neúplné rodiny. Rodiče spolu již mnoho let nežijí. Romanova rodina je též velmi rozvětvená. Roman má 7 sourozenců. V době spáchání provinění žil ve společné domácnosti se svou matkou, jejím druhem a šesti sourozenci. Přičemž jeho matka v danou dobu byla na mateřské dovolené a starala se o svou dvouletou dceru a devíti měsíční vnučku. Nejstarší sestra s nimi již nějakou dobu nežila.

V době spáchání obvinění docházel do posledního ročníku základní školy a byl vzděláván v rámci individuálního plánu, z důvodu předchozího problémového chování. Již při nástupu do základní školy mu bylo doporučeno podstoupit vyšetření v pedagogicko – psychologické poradně. V rámci vyšetření u něho byly shledány obtíže v grafomotorice, ve viziometrické koordinaci, nedostatky ve výslovnosti a obtíže ve sluchové percepci.

Z důvodu hyperkinetické poruchy chování mu byla přiznána psychiatrická léčba a medikace. Roman byl po celou dobu školních let v péči psychologů a psychiatrů.

S přibývajícím věkem se u Romana začaly výrazněji projevovat sklony ke lhaní, agresivitě, nevhodnému chování (výkřiky při hodině, vulgární slova). Byl velmi urážlivý a afektovaný. I přes matčinu snahu a spolupráci s institucemi se Romanovy problémy prohlubovaly. Například se podílel s dalšími spolužáky na házení pyrotechniky z 1. patra školní budovy na školní dvůr. Celá

věc byla předána policii. V této souvislosti bylo prokázáno, že Roman pyrotechniku odcizil v místním obchodě.

Věc byla vyřešena tak, že zbylé odcizené věci byly vráceny zpět majiteli obchodu a Romanova matka uhradila zbylou částku zboží. Roman byl opět odkázán na vyhledání pomoci u psychiatra. Situace se na čas zklidnila. Avšak po čase, s novým školním rokem se Roman vrátil do zajetých kolejí. Lhal, kradl doma peníze, odmlouval, dopouštěl se drobných krádeží i na půdě školy, provokoval a pošťuchoval své spolužáky. Na druhou stranu dokázal respektovat autority vyučujících. Věděl, co si může k vyučujícím dovolit a co ne. K učitelům se choval slušně.

Z dokumentace je zřejmé, že na základě školní intervence byl Roman umístěn do střediska výchovné péče a dětského diagnostického ústavu. V této instituci pobýval na dobrovolném pobytu několik měsíců. Na víkendy se vracel domů. Ze zprávy sepsané dětským diagnostickým ústavem vyplývají poznatky týkající se Romanových sklonů k šikaně. U Romana se střídaly dny bez potíží, se dny s nepatřičným chováním. V rámci spolupráce na něj nebyla podána žádná stížnost, neměl s pracovníky žádné problémy.

V současné době Roman dochází na sezení s pracovníkem probačního programu KOST. Ve svém městě působí jako dobrovolný hasič. Nějakou dobu hrál fotbal za městský tým.

Romanova spolupráce s PMS

Probační a mediační služba oslovila Romana a jeho matku s nabídkou spolupráce, kterou Roman využil. Činnost PMS ve fázi přípravného řízení vedeného proti mladistvému Romanovi směřovaly k urovnání následků trestné činnosti, tj. zejména k nahrazení vzniklé škody, hmotné i morální vůči poškozené a k obnovení narušených mezilidských vztahů.

Roman spolupráce s PMS využil. Ke spáchanému provinění se doznal a byl si vědom toho, že jeho chování bylo protiprávní. Krizovou situaci odůvodnil tak, že jednal bez rozmyslu, pod vlivem momentální situace. Při rozhovoru s probačním pracovníkem uvedl, že byl s kamarádem na oslavě. Požili malé množství alkoholu. Na vedlejším stole ležel mobilní telefon, a protože se mu jeho mobilní telefon nelíbil a byl starý, vzal si tento.

Svého jednání litoval a měl zájem na tom, poškozené škodu uhradit. Prostřednictvím PMS navrhl poškozené, že škodu bude splácet formou měsíčních splátek. Poškozená s touto variantou souhlasila a byla ochotna se s poškozeným v kanceláři PMS i osobně setkat. Zde pak také zazněla osobní omluva Romana a byla sepsána oběma účastníky dohoda o náhradě

Účast na probačním programu KOST

Jako výchovné opatření byla Romanovi uložena účast na probačním programu KOST, přičemž- na sezení se měl dostavovat jednou týdně. Roman s opatřením souhlasil.

Do programu vstoupil a řádně plnil programem stanovená pravidla. Na schůzky docházel pravidelně, bez zpoždění. Byl ochotný s lektorem spolupracovat. Zájem na plnění programu měla také matka, která syna při nástupu i v současné době podporuje a má zájem situaci řešit.

Roman dle slov lektorů spolupracuje. Při sezeních je slušný, ochotný a komunikativní. Sezení jsou zaměřena spíše na pracovní činnosti a nácvik praktických dovedností. Roman není příliš ochotný mluvit sám o sobě. Je mu nepříjemné mluvit o svých prohřešcích. Stydí se za ně. Též není schopen sám sebe zhodnotit.

Další náplní sezení je probírání tématu sebereflexe, analýza osobního jednání a rozpoznání rizikových situací.

Rizikovým faktorem u Romana je neschopnost odmítnout rizikovou situaci, nechce být před ostatními za „slabocha“. Případné následky svého chování si uvědomuje až velmi pozdě. Roman se nechá snadno ovlivnit svými vrstevníky.

7.6 Zhodnocení osobních případových studií

Osobní případová studie Christian

Osobní případová studie je popisem životní situace a protiprávního jednání 17 letého Christiana. Mladistvý se provinil tím, že se úmyslným společným jednáním dopustil provinění výtržnictví v jednočinném souběhu s pokusem provinění ublížení na zdraví.

Důsledkem trestné činnosti bylo odsouzení k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 5 měsíců. Výkon trestního opatření byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 18 měsíců za současného stanovení dohledu probačního pracovníka.

Z dokumentace vyplývají možné kriminogenní faktory. Jedním z možných důvodů páchaní trestné činnosti jsou negativní vlivy v rodinném zázemí. Roli matky plnila Christianova babička. Rodiče po celou dobu od narození Christiana až po současnost neplnili své rodičovské povinnosti a základní funkce rodiny. Nefunkčnost rodiny, absence rodičovského vzoru, nezáměr rodičů o výchovu a Christiana samotného se podílely na inklinaci k problémovým vrstevníkům a vedení rizikového života. Christian se svými vrstevníky a příbuznými nechá snadno ovlivnit. Dalším rizikovým faktorem v Christianově životě je jeho nedostatečná motivace pracovat a neschopnost myslet na budoucnost v dlouhodobé perspektivě.

Christian má pouze základní vzdělání. Po absolvování základní školy ve studiu nepokračoval. Od této doby je zaregistrován v evidenci Úřadu práce. V této souvislosti se také jako rizikové jeví jeho hráčství neboli gamblerství. U Christiana se projevují tendence neustálého plánování, tj. hovoří o tom, čeho by chtěl v životě dosáhnout, jaký život by si pro svoji současnou rodinu představoval. Avšak v reálném životě pro své sny a představy nic nečinní. Jediným zdrojem financí Christianovy rodiny jsou sociální dávky a příležitostné výhry z hracích automatů.

Vzhledem k Christianově trestné činnosti a životní situaci mu byla probačním pracovníkem dohodnuta účast na probačním programu PUNKT. Při spolupráci jak s probačním pracovníkem, tak s lektorem probačního programu neměl Christian žádné problémy. Spolupráce probíhala dle hodnocení pracovníků dobře. Christian pravidelně docházel ke konzultacím. V programu byl snaživý, dodržoval stanovená pravidla a úkoly dle svých možností. Seznámil se s riziky svého chování, dokáže je velmi dobře popsat a zacházet s teoretickými návody, jak se takového chování vyvarovat.

Po absolvování programu je Christian schopný přiznat si, že vedl problematický život. Snaží se vyhýbat problematickému trávení volného času a místům, které dříve navštěvoval. Je pevně rozhodnut nepáchat další trestnou činnost.

Avšak dle slov lektora probačního programu nedovede vždy odhadnout rizikovost určité situace, do které se neplánovaně dostane. Toto tvrzení lze názorně předvést na situaci, do které se Christian dostal v průběhu dohledu probačního pracovníka. Společně s příbuznými se účastnil dalšího protiprávního jednání, o kterém údajně nevěděl. Tvrdí, že byl pouze přítomen.

Osobní případová studie John

V tomto případě se pojednává o mladistvém Johnovi, který byl ve svých 17 letech obviněn ze spáchání provinění poškození věci formou spolupachatelství. John se svým spolupachatelem posprejoval dětské prolézačky na dětském hřišti.

Trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno a mladistvým byla uložena výchovná povinnost společensky prospěšných prací na území, kde škodu způsobili. Dále probační pracovník navrhuje možnost mediace a rozhodnutí o stanovení dlouhodobého dohledu probačního pracovníka, eventuelně možnost účasti na probačním programu pro snížení rizika recidivy. Dle učiněných posudků je u Johna inklinace k závažnější trestné činnosti velmi vysoká.

U Johna je shledána opět nefunkčnost rodinného prostředí. Matka na jeho výchovu zůstala sama. S otcem se John vídá jen o víkendech. Před spácháním provinění měl John problémy s chováním a záškoláctvím. John na prvním stupni základní školy absolvoval pobyt ve středisku výchovné péče, avšak na zlepšení jeho chování tento krok neměl dlouhodobý vliv.

John absolvoval základní školu, střední školu již nedodělal. Od té doby je zaregistrován v evidenci Úřadu práce.

Jako riziková se jeví jeho nedůslednost a neschopnost ctít autority. Tyto dva faktory se také projevíly při práci s probačním pracovníkem a při výkonu společensky prospěšných prací. John se na schůzky a na výkon společensky prospěšné práce z počátku nedostavoval.

V daném případě po předchozí neochotě proběhla mediace, v rámci níž se pachatelé setkali s poškozenou osobou, za způsobené škody se omluvili a uhradili částku, která byla odhadnuta.

Osobní případová studie Robert

Popis života a protiprávního jednání mladistvého Roberta, který spolu s dalšími mladistvými pachateli se ve svých 16 letech dopustil provinění ublížení na zdraví ve stádiu pokusu v jednočinném souběhu s proviněním výtržnictví. Za toto protiprávní jednání mu bylo uděleno výchovné opatření ve formě účasti na probačním programu pro snížení rizika recidivy.

Stejně jako u předchozích případů Robert pochází z rodiny, kde rodiče neplnili svou rodičovskou funkci. Se svým synem není ani jeden z rodičů v kontaktu. Roberta vychovávala jeho babička. V babiččině rodině nejsou shledávány žádné patologické faktory. Avšak jako riziková se jeví skutečnost absence rodičovské autority a vzoru v Robertově životě. Robert též absolvoval pouze základní školu a ve studiu nepokračoval. Byl registrován v evidenci Úřadu práce. Jako rizikový se jeví Robertův nedostatek pozitivních životních zkušeností. Velkou roli také sehrává skutečnost, že v období dospívání se stýkal s rizikovými vrstevníky.

Ze zpráv probačního pracovníka a lektora vyplývá, že Robert svého činu lituje a nebyl hlavním agresorem při útoku. Pro nápravu svého chování se poškozenému omluvil, prostřednictvím dopisu.

Pochvalné hodnocení také dostal od lektora probačního programu. V tomto hodnocení lektor uvedl, že Robert projevoval velký zájem o nápravu svého jednání a o změnu svého dosavadního života. V průběhu programu mluvil o dosažitelných cílech a budoucím životu bez páchání další trestné činnosti.

Robert v průběhu účasti na programu nastoupil na střední odbornou školu a začal se věnovat sportu. I přes úspěšné absolvování probačního programu byl ze strany probačního pracovníka navrhnout dlouhodobý dohled a byla mu poskytnuta případná pomoc při zvládnání životních situací.

Osobní případová studie Anna

Osobní případová studie popisuje protiprávní činnost a životní situaci 17 leté Anny. Mladistvá se provinila tím, že spáchala zvlášť závažné provinění loupeže. Se svou kamarádkou napadla mladou dívku. Surově jí bila do obličeje a poté se zmocnila její kabelky.

Za výše zmíněné provinění jí bylo uloženo trestní opatření odnětí svobody v trvání 12 měsíců. Výkon trestního opatření byl však podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 24 měsíců za současného stanovení probačního dohledu.

Anna pochází z neúplné rodiny. Vyrůstala se svou matkou. S otcem je v pravidelném kontaktu a navštěvují se. Lze konstatovat, že vzájemné vztahy mezi členy rodiny jsou v rámci možností dobré. Jako riziková se spíše jeví finanční situace rodiny i Anny samotné. Otec i matka mají velmi nízké příjmy. Jediným zdrojem peněz jsou sociální dávky. Oba bydlí na zanedbaných ubytovnách, v malých nevybavených a nevyhovujících pokojích. Anna je ve velké dluhové situaci, kterou není ochotna či snad schopna řešit. Anna absolvovala základní školu a dále se nevzdělávala. Z evidence Úřadu práce byla po pár měsících vyloučena, z důvodu nedostavování se na schůzky.

V průběhu zkušební doby Anna otěhotněla. Dítě však bude vychovávat sama za pomoci rodičů, protože s otcem dítěte měli jen krátkodobý vztah. Biologický otec Annina dítěte se nechce o svého potomka starat. Nevěřil jí, že je otcem právě on.

V rámci dohledu probačního pracovníka Anna zpočátku spolupracovala. Docházela na sjednané konzultace a v případě nemožnosti se dostavit se řádně omluvila. Avšak s blížícím se porodem Anna přestala docházet do kanceláře PMS. Docházka se zlepšila až poté, co ji probační pracovník upozornil na následky zanedbávání dohledu probačního pracovníka. V současné době stále dohled probačního pracovníka trvá. Anna pravidelně na konzultace dochází. Hlavní náplní debat je její finanční situace, přístup k plnění povinností a hospodaření s penězi.

Avšak rizikový faktor nezodpovědnosti a neschopnosti správného hospodaření s penězi u ní stále přetrvává. Tyto kriminogenní faktory by mohly být spouštěčem další protiprávní činnosti.

Osobní případová studie Martin

Mladistvý Martin se ve svých 15 letech dopustil provinění poškození cizí věci. Mladistvý na projíždějící vlakovou soupravu hodil kámen, čímž poškodil skleněnou výplň okna vagonu a způsobil tak společnosti České dráhy, a.s. škodu ve výši 31 000,-. Za toto provinění byla Martinovi uložena výchovná povinnost nahradit a odstranit škodu dle svých možností a schopností.

Martin měl s chováním problémy již v nižším věku. V době spáchání provinění docházel do devátého ročníku speciální základní školy. Ve škole patřil mezi problémové děti. Měl problémy se spolužáky i vyučujícími. Nedokázal respektovat autority a choval se neadekvátně. Za výrazné kázeňské prohřešky mu byla několik ročníků po sobě snížena známka z chování. Jeho prospěch byl průměrný až mírně podprůměrný.

Martin rovněž nepochází z funkční rodiny. Několik let žil se svou tetou a strýcem, kteří ho měli v pěstounské péči.

Martin je v kontaktu pouze s otcem, s matkou se nestýká skoro vůbec. Nepanují mezi nimi příliš dobré vztahy. Bezkonfliktní vztah také nemá se svým strýcem. Z Martinovy výpovědi vyplývá, že se nemají v oblibě a často se hádají. Martin je přesvědčen, že ho strýc nemá rád a těší se, až se z rodiny odstěhuje.

V souvislosti s problémovým chováním na půdě školy byla pěstounce navrhována spolupráce se střediskem výchovné péče a uskutečnění tzv. případového setkání. Pěstounka, teta Martina souhlasila. Proběhla cca 3 setkání, kde se setkaly všechny instituce, se kterými Martin a jeho teta spolupracovali. Martinovy problémy v chování se prohlubovaly, začal mít problémy s užíváním návykových látek, apod.

V současné době Martin pobývá ve výchovném ústavu a jeho pěstounka požádala o ukončení pěstounské péče.

Spolupráce s Martinem při konzultacích byla zpočátku komplikovaná, z důvodu jeho plachosti a neochoty hovořit o sobě, svém chování a svých přátelích. Ze závěrečné zprávy sepsané probačním pracovníkem vyplývá, že se postupem času spolupráce zlepšovala a že v rámci dohledu bylo dosaženo počátečních požadavků, tj. dokončení základní školy.

Velmi rizikovými faktory v tomto případě jsou: problémy s chováním již od útlého věku, bagatelizování jakýchkoliv problémů, neschopnost respektovat autority, nezodpovědnost a zneužívání návykových látek. Za rizikový faktor lze považovat i vyloučenost a špatné rodinné vztahy. Jediný, kdo byl v očích Martina hodný, byla jeho teta. Ta se ho kvůli problémům s drogami zřekla a dál se o něj nemohla starat. Martin kvůli rodinným poměrům inklinuje k problémovým vrstevnickým partám a tráví svůj čas nevhodným chováním.

Momentální životní situace, vztahy, které Martin navazuje, problémy s drogami a nedostatečná motivace vést řádný život s velkou pravděpodobností povedou k dalším protiprávním jednáním.

Osobní případová studie Roman

Poslední osobní případová studie se týká mladistvého Romana, který se v 16 letech dopustil provinění krádeže. Roman na oslavě svého kamaráda ukradl mobilní telefon ležící na vedlejším stole. Tímto proviněním způsobil poškozené škodu ve výši 9000,- Kč. Trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno a byla mu uložena zkušební doba v trvání 12 měsíců. Na tuto dobu mu bylo uloženo výchovné opatření - povinnost účastnit se probačního programu KOST.

Stejně jako v předchozích případech Roman nepochází ze zcela funkční rodiny. Jeho rodina je neúplná a mnohočlenná. Roman v době spáchání provinění žil se svou matkou, jejím druhem a šesti sourozenci. Matka byla v danou dobu na mateřské dovolené. Tudíž lze předpokládat, že jejich finanční situace nebyla vyhovující.

Roman měl problémy s chováním již na základní škole. Kvůli své zaostalosti při nástupu na základní školu mu byl stanoven individuální učební plán. V průběhu školních let několikrát podstoupil vyšetření v pedagogicko - psychologické poradně a po celou dobu školních let byl pod dohledem psychologa a psychiatra. S přibývajícím věkem se problémové chování začalo prohlubovat, zvyšovala se intenzita lhaní, nevhodného chování a především byl více a více agresivní. Agresivitu si vybíjel na svých spolužácích.

Z dokumentace vyplývá, že byl Roman na základě školní intervence umístěn do střediska výchovné péče a dětského diagnostického ústavu. Zde pobýval na dobrovolném pobytu. Ze zprávy poskytnuté vychovateli z dětského diagnostického ústavu vyplývá, že se u Romana projevují sklony k šikaně. Pro jeho chování je také příznačná proměnlivost nálad a tzv. dobrých a špatných dnů. Na druhou stranu Roman dokázal respektovat autority jak učitelů, tak vychovatelů. Byl si vědom toho, co si může dovolit a co ne.

V rámci spolupráce s PMS se Roman ke svému provinění doznal a byl si vědom, že to, co spáchal, bylo protiprávní. Svého jednání litoval a chtěl sjednat nápravu. Prostřednictvím PMS uzavřel s poškozenou osobou dohodu o náhradě škody. S účastí na probačním programu též Roman souhlasil. Byl ochotný spolupracovat. Dle hodnocení lektorů byl komunikativní, slušný a ochotný.

Rizikovým faktorem v případě Romana je neschopnost odmítnout rizikovou situaci. Jedná pod vlivem momentální situace a není schopný si v danou chvíli uvědomit následky svého jednání. Také nechce být mezi vrstevníky za „slabocha“. Tímto způsobem si utvrzuje místo ve společnosti vrstevníků či spolužáků. Roman je též snadno ovlivnitelný svými problémovými vrstevníky.

7.7 Shrnutí

V jednotlivých případových studiích jsou ukázány příčiny, které vedou k páčání trestné činnosti, postihy a účel opatření ukládaných mladistvým pachatelům. Příčiny, které se podílejí na vzniku protiprávního jednání u výběrového souboru, jsou v souladu s vlivy a kriminogenními faktory uváděnými v odborné literatuře.

Z výše uvedených případových studií je zřejmé, že nejvýznamnější zastoupení z výčtu kriminogenních faktorů má rodinné prostředí a s ním související řádné plnění jejich základních funkcí, komunikace a vztahy mezi jednotlivými členy rodiny. Inklinace k protiprávnímu jednání je tedy podmíněna nedostatečným a nefunkčním rodinným prostředím, které nedokáže zcela zabezpečit vyhovující zázemí pro jedince a též dostatečně uspokojit jeho potřeby. Významným faktorem je také nepřítomnost otce v rodině a při výchově mladistvého. Lze se domnívat, že mladiství z tohoto důvodu nedokážou respektovat autority, být spolehliví v plnění povinností a dostatečně motivovaní k vedení řádného života.

Dle odborníků řešících otázku možných příčin je druhou nejčastější příčinou škola. Toto tvrzení však nebylo u jednotlivých případů zcela potvrzeno. U daných případů se nejednalo o zanedbání povinností ze strany školy a jejich zaměstnanců. Též nebyl potvrzen konfliktní vztah mezi vyučujícím a žákem. V souvislosti se školním prostředím lze z výsledků šetření za příčinu podílející se na vzniku protiprávního jednání považovat: vyloučenost jedince z kolektivu spolužáků z důvodu problémového chování doprovázené agresivitou a špatným prospěchem. Za své přestupky jsou ze strany vyučujících káráni a spolužáci se jich straní, nechtějí být jejich přáteli. Mladiství svou roli „vyvrhele“ společnosti přijmou. Projevuje se u nich tendence být za každou cenu středem pozornosti, hledají zázemí ve vrstevnické skupině, která je povětšinou složená z jedinců, kteří byli též ze společnosti vyloučení a jsou ochotni mladistvého mezi sebe přijmout.

Od rodinného zázemí a vyloučenosti se odvíjí rozhodnutí a kroky, které mladiství učiní. Šetřením byl též pro vznik protiprávního jednání prokázán značný význam především rizikové skupiny vrstevníků a nevhodného trávení volného času. Jedinci se začnou pohybovat v nevhodném prostředí a za každou cenu se chtějí stát jeho součástí. Touha po uznání a podpoře je tak silná, že jedinci přestanou přemýšlet nad případnými následky svého jednání. Proto většina mladistvých v uvedených případových studiích trávila svůj volný čas s problémovou skupinou. Čas si krátili nicneděláním, vandalismem, zneužíváním návykových látek, apod.

Avšak měli bychom mít na vědomí, že působení v rizikové vrstevnické partě je opět podmíněno nevyhovujícím rodinným prostředím, neschopností rodičů uspokojovat základní potřeby svých dětí jak po stránce emoční, tak po stránce ekonomické. Mladistvý touží být součástí nějakého uskupení. Dále si musíme uvědomit, viz případ Christiana, že nejen vrstevnická parta podněcuje mladistvé k protiprávnímu jednání, mnohdy je to sama rodina a riziková příbuzní, pro které je porušování zákonů snadným způsobem obživy.

Celospolečenské negativní vlivy mají také svůj podmiňující význam na vzniku kriminality. Priority moderní doby, ekonomické a sociální postavení rodiny, sociální události, jako je například rozvod. Zaujímají nezastupitelnou roli v postojích a chápání života mladistvého. Důležitou roli také hrají: nezaměstnanost, trestná činnosti člena rodiny, výchovný styl a struktura rodiny. Všechny zmíněné skutečnosti byly též u jednotlivých případů patrné.

Avšak tolik diskutovaná otázka týkající se vlivu médií na vznik kriminality mládeže u jednotlivých případů prokázána nebyla. V dokumentaci ani při konzultaci s probačním pracovníkem tato skutečnost zmíněna nebyla. Záměrem však není podíl tohoto faktoru zcela zavrhnout.

Vedle exogenních faktorů jsou v jednotlivých případech též přítomny faktory endogenní. Hyperaktivita, agresivita, nízký intelekt a další poruchy chování jsou hlavními faktory pro vyloučení jedince ze společnosti, na kterou opět navazuje již zmíněná inklinace k rizikové skupině a účast na protiprávním jednání. Jedinci mají problémy ve škole se spolužáky i s vyučujícími. V návaznosti na to jsou ze školního kolektivu vyloučeni.

Důsledků, které z protiprávní činnosti pro mladistvého i společnost plynou, je několik. Prioritním je uložení určitého opatření, které se vzhledem k protiprávní činnosti a životní situaci mladistvého jeví jako nejvhodnější volba. Též se jeví jako nejlepší varianta pro splnění účelu trestního řízení vedeného proti mladistvému, tj. opatření by mělo vést k obnovení narušených sociálních vztahů, k integraci mladistvého do širšího sociálního prostředí a především k prevenci zločinnosti. Při určování opatření jsou posuzována různá hlediska, tj. závažnost provinění, jeho charakter a způsobená škoda. Lze konstatovat soulad teorie s praxí.

Druhým hlediskem je posouzení životní situace, poměrů mladistvého a skutečnosti, zda dané provinění bylo první či se jednalo o opakovanou trestnou činnost. V této souvislosti má výpovědní hodnotu posudek sepsaný probačním pracovníkem. Ten soudu přibližuje okolnosti týkající se mladistvého, okolnosti, které trestné činnosti předcházely. V této souvislosti probační pracovník navrhuje nejvhodnější možnosti následného řešení případu s cílem vyhýbání se rizikovým situacím

a neopakování trestné činnosti. Například doporučení na ustanovení dlouhodobého dohledu probačního pracovníka, či nařízení účasti na probačním programu. Ze šetření vyplývá, že probační pracovník nechce mladistvým delikventům znepríjemnit život, ale snaží se být jejich mentorem a nasměrovat je tak, aby se dokázali rizikovým situacím vyhnout, dokázali je vyhodnotit a uvědomit si, že jejich chování není správné a v případě pokračování v protiprávní činnosti budou z rodiny, z kolektivu a společnosti zcela vyloučeni. Celý proces však záleží na ochotě mladistvého spolupracovat a poučit se ze svého jednání. I přesto, že mladiství uvedení v šetření byli ochotni spolupracovat, není možné se jednoznačně domnívat, že se již v budoucnu protiprávního jednání nedopustí.

Z konzultací prováděných s probačními pracovníky bylo viditelné, že se svými jednotlivými případy pečlivě zabývají. Vyhledávají informace o blízkém i širším okolí, které jedince obklopuje. Zajímají se o rodinnou anamnézu, životní události, kvalitu vztahů, hodnoty a postoje jedince, apod. Od zjištěných informací se odvíjí jejich přístup k mladistvým, průběh dohledu a s ním související stanovení osobních cílů, kterých jsou mladiství dle jejich možností schopni dosáhnout. Cílem jejich práce je jednak plnit poslání, které si Probační a mediační služba stanovila, tj. snížit riziko recidivy, uchránit společnost před možným nebezpečím a též jednotlivým jedincům pomoci fungovat v soukromém životě a napravit jejich narušené vztahy s okolím. V jednotlivých případech také sehrávali důležitou roli odborníci působící při probačních programech.

Opatření ukládaná orgány činnými v trestním řízení významně zasahují do života každého mladistvého. Avšak ne s cílem mladistvého pouze potrestat, ale za účelem výchovným a preventivním. Snaží se mladistvého nasměrovat na cestu „řádného občana“ bez patologických jevů a inklinace k protiprávnímu jednání. Pro mladistvého by tento zásah do života měl být poučením, aby v páchání trestné činnosti nepokračoval, dokázal rizikové situace vyhodnotit a vyhnout se jim.

Dalším závažným důsledkem trestné činnosti mladistvých, který nelze opomenout, je vznik velkých škod. Nejedná se jen o škody na majetku, ale také o škody na zdraví. Protiprávní jednání je finanční zátěží jak pro rodinu mladistvého, tak stát a společnost. Rodina musí hradit škodu, která poškozenému protiprávním jednáním vznikla a poplatky související s vedením trestního řízení. Stát a společnost je zatížen náklady spojenými s následným léčením mladistvých. Subjekty tedy mají zájem na tom, aby se trestná činnost mladistvých co nejvíce minimalizovala. Z tohoto důvodu mají sankce ukládané orgánem činným v trestním řízení preventivní charakter a stát investuje nemalé částky na vznik preventivních opatření pokrývajících co neširší pole působnosti.

K výzkumné otázce týkající se míry působnosti preventivních opatření, nevyplývala z šetření jednoznačná odpověď. Na jednu stranu lze po prostudování jednotlivých případů konstatovat zlepšení v chování mladistvého jedince a poukázat na tendenci o určitou snahu změnit stávající návyky a dosavadní způsob jednání či rozhodování. Projevuje se u nich snaha vyhýbat se problémovému okolí, apod. Avšak na druhou stranu je třeba si uvědomit a ze studií je tento fakt více než zřejmý, že přítomnost rizikových faktorů je zde neustále přítomná, přetrvává a klienti jsou stále v ohrožení. Bez určité sebekontroly a především kontroly zvenčí, by k protiprávnímu jednání opět inklinovali. Tudíž daná otázka zůstává v rámci tohoto šetření nezodpovězená.

Vedle zodpovězení základních otázek šetření jsou uvedené osobní případové studie ukázkou specifických znaků, které jsou dle tvrzení odborníků charakteristické pro trestnou činnost mladistvých pachatelů. Především se jedná o: formu spolupachatelství při páčání trestné činnosti, neplánovitost v jednání, roztržitost při páčání, nepromyšlenost, tj. nedovedení jednotlivých kroků do dokonalosti. Typický znak pro mladistvé pachatele, nárazovitého chování pod vlivem momentální situace se též v jednotlivých případových studiích prokazuje.

Posledním faktem, který byl šetřením prokázán je převažující podíl mladistvých pachatelů mužského pohlaví, kdy z šestice mladistvých pachatelů se na trestné činnosti podílela pouze jedna dívka.

Závěr

Negativní vlivy neboli kriminalita existují v rámci každé společnosti. Projevují se narušováním a nerespektováním ustáleného řádu a norem uznávaných danou společností. Ve své podstatě jsou zlem pramenícím z negativních vlastností člověka. Kriminalita je výsledkem lidského chování se sociálně patologickými prvky. Jednání směřující proti chodu společnosti není pouze doménou dospělých jedinců, ale též dětí a mladistvých. Troufám si tvrdit, že se kriminalita stala součástí našich životů a se sociálně patologickými jevy se setkáváme dennodenně. Z důvodu jejich všudypřítomnosti je náš pohled na danou problematiku pokřiven a v lidském chování se objevuje tendence jejího bagatelizování.

Kriminalita mládeže je v současné době velmi diskutovanou oblastí. I přesto, že je tato problematika tolik řešeným tématem, nelze ji považovat za fenomén 21. století. Oproti tomu fenoménem posledních let je stoupající agresivita a brutalita vepsaná v provinění mladistvého pachatele. Činy, kterých jsou nezletilí a mladiství pachatelé schopni se dopustit, se v nejkrajnějších případech svou brutalitou a způsobem provedení podobají činům spáchaných pachateli starších věkových kategorií. Nad danou tendencí by se společnost měla pozastavit a začít konat.

Od let minulých, kdy byla prevence sociálně patologických jevů v rámci politiky státu odsunuta do pozadí, se mnohé změnilo. Stát se prostřednictvím preventivních opatření snaží s tímto negativním vlivem bojovat. V současné době jsou do boje s kriminalitou a s ní související kriminalitou mládeže zapojeny jak státní, tak nestátní organizace s celoplošnou působností. Jejich aktivita se zaměřuje jednak na rizikové jedince a předcházení vzniku sociálně patologického chování, rovněž na pachatele již kriminálně aktivní. U nich se snaží o snížení rizika recidivy, urovnání konfliktu v rámci společenských vztahů a navrácení jedince do chodu společnosti.

Je zřejmé, že vedle psychických poruch a osobnostních předpokladů se na odklonu k protiprávnímu jednání podílejí další exogenní vlivy. Po prostudování odborné literatury a provedení vlastního šetření lze za nejdůležitější činitele podílející se na vzniku kriminality považovat společnost a její základní jednotku, tj. rodinu. Od chodu společnosti se odvíjí též chod rodiny, která se v současné době v mnohém od tradiční rodiny minulých let liší. Rozdíly jsou viditelné ve složení rodiny, vztazích mezi jednotlivými členy, hodnotách a normách rodinou uznávaných, apod.

Kriminalita mladistvých se již netýká jen jedinců pocházejících z nefunkčního prostředí, ve kterém jsou přítomny různé sociálně patologické jevy a rodiče jsou špatným vzorem pro své potomky. Na kriminalitě se v současné době dle odborníků podílí i mladiství pocházející z rodin funkčních a finančně zajištěných z důvodu pracovní vytíženosti rodičů, emancipace žen, uspokojování pouze materiálních hodnot, apod. Avšak z výsledku šetření je zřejmé, že podíl mladistvých pachatelů pocházejících z nefunkčních rodin na kriminalitě je stále převažující.

Podíl jednotlivých endogenních a exogenních vlivů je názorně ukázán na jednotlivých případových studiích v praktické části bakalářské práce. Je důležité si uvědomit, že na vzniku protiprávního jednání se nepodílí jeden jediný spouštěč, ale vždy se jedná o komplex několika dílčích jevů, které jedince podnítl k protiprávnímu jednání.

Domnívám se, že pro efektivnost prevence je důležité pochopit kriminalitu jako protispolečenský jev, seznámit se průvodními jevy, které ji předcházejí a zkoumat jednotlivé případy nejprve jako celek a poté se zaměřit na jednotlivé dílčí aspekty. V rámci práce prováděné při preventivních opatřeních je nedílnou součástí práce s rodinou. Od fungování rodiny se odvíjí fungování jedince. Dle mého názoru je nezbytné klást rodičům na mysl případné přehodnocení uznávaných hodnot ve prospěch mladistvého. Proto, aby prevence primární, sekundární či terciární měla smysl a na cílovou skupinu či jedince fungovala, musí se rodina aktivně účastnit a chtít projít změnou. Poskytnout jedinci patřičnou podporu a ne jeho chování bagatelizovat. Na procesu prevence by se stejně jako rodina měla též podílet škola a vyučující. Občas se domnívám, že škola v této souvislosti ustupuje do pozadí a neplní výchovnou roli, která je jí předurčená. Škola jako instituce by měla jít ruku v ruce s preventivními opatřeními a instituty prevenci vykonávající. Mezi experimentováním a protiprávním jednáním mladistvých je velice tenká hranice. Tato skutečnost by měla být dětem a mladistvým vštěpována rodinou, v případě její nefunkčnosti školou. V této souvislosti sehrává prioritní úlohu osvěta a informovanost. Tyto skutečnosti by též neměly být v rámci kvalitní prevence opomíjeny.

Kriminalita mládeže je začarovaným kruhem, ze kterého je obtížné se vymanit, z důvodu etiketizace (labelling), vyloučenosti a předsudkům v rámci společnosti. Závěrem uvádím, že prvotních cílů bakalářské práce bylo dle mého přesvědčení dosaženo. Základní pojmy, příčiny vzniku, působení a možnosti prevence byly v teoretické rovině osvětleny a názorně prezentovány v rámci jednotlivých případových studií.

Abstrakt

V Bakalářské práci na téma „Kriminalita mládeže a možnosti její prevence“ jsou definovány základní pojmy související s problematikou kriminality mládeže a též základní pojmy užívané v oblasti preventivní politiky. Následující kapitoly jsou orientovány převážně na mladistvé pachatele a na období dospívání, pro které jsou specifické znaky jako emoční instabilita, komplikovanost a konfliktnost. Též nejsou opomenuty základní kriminogenní faktory a vlivy na případnou inklinaci k protiprávnímu jednání. S problematikou kriminality mládeže úzce souvisí oblast preventivních opatření vykonávaných státem. Závěrečnou kapitolou bakalářské práce je praktická část. Jejím obsahem jsou případové studie mladistvých delikventů, kterými je poukazováno na: kriminogenní faktory a vlivy, přístup a postoj mladistvého delikventa k rizikovým situacím a trestnímu řízení, postup orgánů činných v trestním řízení a účel ustanoveného opatření.

Klíčová slova

Kriminalita, kriminalita mladistvých, období dospívání, kriminogenní faktory, odpovědnost mladistvých, opatření ukládaná mladistvým, výchovná, ochranná a trestní opatření, preventivní politika, prevence kriminality mládeže.

Abstract

Juvenile delinquency and prevention possibilities are particularly acute and disputable questions in the contemporary society. Fundamental concepts related to juvenile delinquency questions and also fundamental concepts used in the preventive policy area; are defined in this bachelor thesis. Following chapters are primarily directed to juvenile offenders and to the adolescent stage of development. Specific signs for that period are emotional instability, elaborateness, and conflictness. Thesis also deal with fundamental criminogenic factors, influences that affect juveniles to injurious conduct, and precautionary measures performed by state. The practical part of the thesis includes case studies of juvenile delinquents that advert to criminogenic factors and influences; the position of juvenile delinquents to hazardous situations and to criminal trial proceedings; the routine of the authorities active in criminal trial proceedings; and the purpose of regulations.

Key words

Delinquency, juvenile delinquency, adolescent stage of development, criminogenic factors, juvenile liability, implemented measures of juveniles, educational, protective and criminal measures, preventive policy, juvenile delinquency prevention.

Použitá bibliografie

Monografie:

1. ČÍRTKOVÁ, L., Forenzní psychologie, Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2013, 424s., ISBN: 80 – 86473 – 86 – 4
2. DVOŘÁČEK, Z., Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže, Praha, Vydavatelství PA ČR, 2007, 80 s., ISBN: 978 – 80 – 7251 – 248 – 5
3. HENDL, J., Kvalitativní výzkum - základní metody a aplikace, Praha, Portál, 2005, 408 s., ISBN: 80 – 7367 – 040 - 2
4. CHMELÍK, J., Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži, 2. vyd., Praha, Policie ČR, Úřad vyšetřování pro Českou Republiku, 1998, 122 s.
5. JEDLIČKA, R, a kol, Děti a mládež v obtížných životních situacích – nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úloh pomáhajících profesí, Themis, 2004, 478 s., ISBN: 80 – 7312 – 038 - 0
6. KRAUS, B., HRONCOVÁ, J., Sociální patologie, Hradec Králové, Gaudeamus, 2007, 326 s., ISBN: 978 – 80 – 7041 – 896 – 3
7. KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H., Základy kriminologie a trestní politiky, Praha, C., H., Beck, 2005, 664 s., ISBN: 978 – 80 – 7400 – 429 - 2
8. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., Vývojová psychologie, 2. vyd., Praha, Grada Publishing, a.s., 2006, 368 s., ISBN:978 – 80 – 247 – 1284 -0
9. MACEK, P., Adolescence, 2. vyd., Praha, Portál, s. r. o., 2003, 111 s., ISBN: 80 – 7178 – 747 - 7
10. MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A., Mládež a delikvence, Praha, Portál, s.r.o., 2011, 336 s., ISBN: 978 – 80 – 7367 – 825 - 8
11. MATOUŠEK, O., Rodina jako instituce a vztahová síť, 2. vyd., Praha, Slon, 2003, 161 s., ISBN: 80 – 86429 – 19 – 9
12. NAKONEČNÝ, M., Základy psychologie, Praha, Academia, 2002, 590 s., ISBN: 80 – 200 – 0689 – 3
13. NIKL, J., Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci, Praha, Policejní akademie České Republiky, PA ČR, 2000, 100 s., ISBN: 80 – 7251 – 033 – 9
14. NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol., 2. vyd., Praha, ASPI Publishing, 2004, 451 s., ISBN: 80 – 7357 – 026 – 2

15. PROCHÁZKA, M., Sociální pedagogika, Praha, Grada Publishing, a.s., 2012, 202 s., ISBN: 978 – 80 – 247 – 3470 – 5
16. ROZUM, J., a kol, Probační a mediační programy pro mladistvé, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, 169 s., ISBN: 978 – 80 – 7338 – 114 – 1
17. ŘICHÁČEK, T., ČERMÁK, I., HYTYCH, R., a kol., Kvalitativní analýza textu: čtyři přístupy, Brno, Masarykova univerzita, 2013, 190 s., ISBN: 978 – 80 – 210 – 6382 – 2
18. ŠTERN, R., OUŘEDNÍKOVÁ, L., a kol., Probace a mediace – možnosti řešení trestných činů, Portál, s. r. o., 2010, 216 s., ISBN: 978 – 80 – 7367 – 757 – 2
19. VEČERKA, K., a kol., Ohrožená mládež mezi prevencí a represí, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, 186 s., ISBN: 978 – 80 – 7338 – 118 -9
20. ZOUBKOVÁ, I., Kontrola kriminality mládeže, Dobrá Voda u Pelhřimova, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002, 231 s.
21. ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M., Kriminologie a prevence kriminality, Praha, Armex, 2004, ISBN: 978 – 80 – 7251 – 248 – 5

Odborné časopisy a články:

22. *Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Praha: Praha: Odbor vydavatelství a tisku MV ČR, 1993; Policie ČR; Ministerstvo vnitra, odbor prevence kriminality. sv. 3/2007,. Holas, J., Večerka, K., Základní rysy delikvence mladistvých v ČR, ISSN 12109150
23. 11. Kongres OSN o prevenci kriminality a trestní justice, Prevence městské kriminality a ohrožená mládež – přehled slíbených strategií a programů z celého světa, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006, 169 s., ISBN: 80 – 7338 – 050 – 1

Elektronické monografie, www stránky:

24. KOCÁBEK, P., Situační prevence kriminality – teorie a praxe [online], Copyright Městská policie Karlovy Vary©2004 – 2016, [cit. 2016 – 02 – 22], Dostupné na: www.mpkv.cz/index.asp?menu=308
25. TITTLE, C., R., Theoretical developments in kriminology [online] Criminal justice, 2000, [cit. 2016 – 01 - 20], Dostupné na: http://www.ncjrs.gov/criminal_justice2000/vol_1/02b.pdf
26. Prevence kriminality, [online], MVCR, 2015, [cit. 2016 – 02 – 26], Dostupné na: www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevencekriminality.aspx?q=Y2hudw09NA%3d%3d

27. Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2016 a 2020, [online], MVCR, 2016, [cit. 2016 – 02 – 26], Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/strategie-prevence-kriminality-v-ceske-republice-na-leta-2016-az-2020.aspx>
28. Statistické přehledy kriminality za rok 2015, [online], MVCR, 2016, [cit. 2016 – 02 – 24], Dostupné na: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2015.aspx>

Zákonné úpravy

29. Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (Trestní zákoník)
30. Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník
31. Zákon č. 218/2003 Sb. odpovědnost mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže
32. Zákon č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1996 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o probační a mediační službě)

Přílohy

Nahlédnutí do zákulisí probačního programu PUNKT rodina

PUNKT Rodina je probační program snažící se o snížení rizika recidivy u mladistvých delikventů, realizovaný na území Plzeňského kraje. Na toto téma jsem vedla rozhovor s Bc. Jakubem Václavů. Jakub mimo svoji funkci výkonného ředitele v neziskové organizaci Ponton z. s. spolupracuje s PMS Plzeň – město. Již 7 let působí jako lektor Punktu v Plzni. Na první pohled bylo zřejmé, že Jakub své práci propadl, věnuje se jí naplno. Působil na mě jako bohatý zdroj informací týkajících se sociálně patologických jevů a mladistvých delikventů.

Zajímala jsem se o to, na jakém základě tento probační program funguje. Jaká stanoviska mladiství delikventi k probačnímu programu zaujímají. Do jaké míry jsou klienti a jejich rodiny ochotni s lektory spolupracovat a zda je dosahování cílů stanovených programem úspěšné.

Naším úkolem není léčit, ale snaha snížit riziko recidivy u mladistvých delikventů.

1. Co je tzv. základním kamenem probačních programů Punkt rodina na snížení rizika recidivy?

Co je základním kamenem Punktu? Začnu tím, co je základem pro mnou osobu – osobu lektora. Z čeho vycházím a čeho se snažím dosáhnout. Postupně vyvodím, na čem je program založen.

Pro mě je důležité vytvořit si s klientem vztah na takové úrovni, abych s ním dokázal diskutovat o jeho osobě a dokázal ho otevřít. Dále ho vedu k tomu, aby byl schopný objektivně zhodnotit svoji osobu a situaci. Pro další práci s ním je důležité, aby si ujasnil, co vlastně chce. Ujasnil si své priority, tj. dělám „kraviny“ a měl bych toho nechat. Chci toho nechat a nechci, aby to zašlo tak daleko, že skončím ve vězení. Nebo naopak jsem přesvědčen, že v trestné činnosti chci pokračovat, budu dělat vše proto, aby mě nechytli.

Pointou projektu není záchrana či vyléčení, ale prozření a navedení klienta na lepší cestu. Vyléčit ho nedokážu! Jediné, na čem s ním mohu pracovat, a co by se dalo považovat za základní kámen Punktu je uvědomění si faktu, v jakých situacích se inklinace mladistvého ke kriminální činnosti děje. Nasměrovat ho tak, aby s danými situacemi uměl pracovat.

Popřípadě, když už se do nich dostane, aby k trestné činnosti nesklouzl. Klient si musí uvědomit výhody a nevýhody trestné činnosti. Na této skutečnosti je celý proces založený.

2. Každý probační program při práci s klienty používá určité nástroje, jaké používat v Punktu Vy?

Punkt k provádění prevence používá lektory, pracovní sešity a dalo by se říci dlouhodobou napůl skupinovou a napůl individuální práci – sezení s klientem. Klient by měl být schopný si uvědomit různé souvislosti mezi tím, co se stalo v jeho životě, a tím, co se děje v něm a jak by to mohlo být do budoucna.

Osobně preferuji individuální sezení, při kterém si s klientem povídám a mohu vycházet ze své vnitřní iniciativy. Asi nepostupuji jako jiní lektori pracující v Punktu, ale zatím mi to mé vedení toleruje. Jinak pracovat neumím.

3. Jak dlouho je již tento program v Plzni realizován?

V roce 2007 se mi ozvalo vedení Rubikonu (nestátní nezisková organizace působící v oblasti prevence kriminality a efektivního řešení následků trestných činů), že potřebují lektory pro svůj nový program. Chápal jsem to jako dobrou příležitost. Od tohoto roku je program Punkt realizován v Plzni. Jsem jediným lektorem působícím v tomto městě.

4. Jak se mladiství delikventi do probačního programu dostanou?

Do našeho programu se mladiství delikventi dostanou tak, že je zadrží policie. Povětšinou za velmi závažnou trestnou činnost, za kterou jim hrozí trest odnětí svobody v diagnostickém ústavu či vězení. Následně je jim nařízen dohled PMS. Ti mě kontaktují a přidělí mi je do skupiny.

Klienti, se kterými pracuji, mají za sebou většinou dost pestrá kriminální minulost. Na prvním nebo druhém sezení jim pokládám velice oblíbenou otázku: „Vypočítejte, kolik problematických činů jste udělali?“ Problematickými činy myslím, například: provinění, trestné činy, závažnější činy, které spáchali již ve 13 letech a dříve - krádeže, násilné činy, nově jsem začal počítat i šíření marihuany. Výsledky se pohybují od 20 až do tisíce spáchaných problematických činů. Tímto způsobem se ke mně klienti dostávají.

5. Jaké okolnosti nejčastěji zapříčiňují inklinaci mladistvého delikventa k protiprávnímu jednání a s jakou trestnou činností se nejčastěji setkáváte?

Dobrá otázka! Začnu od konce. Nejčastěji se setkávám s kluky, kteří někomu ublížili tělesně na zdraví, napadli ho.

Na druhém místě, asi z 90 % jsou to dost často krádeže a přepadení v kombinaci s použitím násilí. Nedávno jsem na PMS položil zajímavou otázku: „Kolik z dětí má funkčního otce?“ Ani jeden z nich!

Co se týče příčin. Je to složité. Vždy je to kombinace několika různých vlivů. Vysoká rozvodovost, sociálně, finančně nebo kulturně vyloučená rodina, dysfunkční rodiny, styl výchovy, nepřítomnost otce apod. Statisticky ano je to rodina, ale já osobně v tom rovnítko nevidím. Další příčinou je také místo, kde dotyčný bydlí, např.: panelové sídliště, ve kterém je kriminální jednání obvyklé a mladý člověk se obklopuje lidmi, pro které je toto chování obvyklé. Často jsou mezi kluky tzv. adrenalinoví maniaci – ukradnou auto a jedou. Možná na sebe chtějí upozornit, volají o pomoc. Nedokážu říct, co je k tomu vede. Nejsem psycholog či terapeut.

U krádeží často řeším s rodiči, jaký má jejich syn přísun peněz z jejich strany. Dostává kapesné či chodí na brigády? Pověštinou rodiče dítěti kapesné nedávají. Nepouští ho na brigády, protože se musí soustředit na školu. Má doma určité povinnosti. Pak si sami rodiče musí uvědomit, že jejich dítě má určité potřeby. Chce se bavit. Má holku, před kterou se chce předvést. Chce jí pozvat do klubu, apod. Peníze prostě potřebuje. Pak to již záleží pouze na rodičích. Jestli začnou synovi dávat kapesné, nebo ho povedou k tomu, aby začal chodit na brigády. Možná tím zamezí dalšímu okrádání, mizení peněz z jejich peněženek či elektroniky z domácnosti.

Upřímně, za dobu svého působení v Punktu si nejsem vědom práce s klukem z vilové čtvrti. Z prostého důvodu. Trestnou činnost páchají chytře a nemají potřebu krást. Oni peníze nepotřebují.

Co nejčastěji zapříčiňuje inklinaci k problematickému chování nedokáže říct na 100% nikdo, většinou ani oni sami ne.

Trest či výhra?

1. Chápu mladí lidé svoji účast na programu spíše jako trest, nebo naopak jako vodítka k budoucnosti bez dalších provinění?

Jednoznačně jako trest! Minimálně zpočátku. Mým úkolem je, aby pochopili, že je to výhra. Mohlo být mnohem hůř. To se mi zatím daří. Domnívám se, že je dokážu přesvědčit o přínosnosti programu. Z programu si odnesou to, co potřebují. Samozřejmě, že se při práci setkávám s různými extrémny. Setkal jsem se například s klukem, který mi hned na prvním sezení na rovinu řekl: „jsem gangster a chci jím být.“

Byl přesvědčen o tom, že jediné, co ho posílí, je pobyt ve vězení. Jiná cesta životem pro něj neexistuje. Domluvili jsme se na vyloučení z programu, protože účast v něm by ho dovedla do vězení. Nicméně soudkyně ho nějakou dobu nechala na svobodě. Dosáhl svého! Díky nafingované popravě se dostal do vězení na tři roky. Dnes ho potkávám a gangster opravdu je!

2. V případě, že mladistvý delikvent chápe svoji účast na programu jako trest či povinnost, která za čas skončí. Na setkáních s Vámi nemá snahu spolupracovat, jak se ho snažíte motivovat?

Motivuji je jednak svým přístupem, vysvědčením o přístupu k programu (splní formální náležitosti programu) a závěrečným hodnocením pro soud. V hodnocení rozebírám jejich osobu a výšku rizika recidivy. Soud řeší otázky typu: „Udělá to opět, nebo ne? Bude znova páchat trestnou činnost nebo ne? Je pro společnost nebezpečný nebo ne?“ Ale jak už jsem zmínil, ne u všech to vyjde.

Dále se ho snažím motivovat i tím, že s ním mluvím o možnostech, jak může strávit čas při setkáních. Čas strávený se mnou si může odsedět a na mé otázky odpovídat jednoslovně nebo začít pracovat na změně.

Dost často mi nevěří, považují mě za „práskače probačky“. To je zapříčiněno tím, že první místo, kde se setkáme, je právě kancelář PMS. Mým úkolem je se z této role co nejdřív vymanit. Například pro sblížení použiji svůj příběh. Jaký jsem byl já v jejich věku. Také manipuluji se svým vzhledem, tj. na první schůzku se obléknu podobně jako oni, mikina s kapucí a tenisky. Dám jim najevo, že nemají nade mnou na vrh. Velmi důležitá je také řeč těla (jako v každém jiném osobním kontaktu). Zjednodušeně řečeno motivuji je tím, že jim jasně řeknu: „jsi čitelný jak papír. Mám tě přečteného od začátku až do konce. Můžeš mi věřit.“

3. Jakou roli ve zmíněných programech sehrává rodina mladistvého delikventa? Je ochotna spolupracovat?

Pověštinou spolupracuji s matkou klienta. Vztah s otcem je problematický. Tátové nefungují, nebo neexistují. Zlomili nad dítětem hůl. Zavrhli ho. Nechtějí s ním mít nic společného. Dost často kluci svého tátu nenávidí či s ním mají hodně špatný vztah.

Tudíž rodinu vidím jako vystresovanou maminu se synem. Na první schůzce s ní rozebírám očekávání od programu. Matky spíše mluví o očekávání od svého dítěte. V tento okamžik vidím, v jakém rozpoložení rodina je.

Jaký má matka se svým problémovým synem vztah a zda si důvěřují. Následně se vidíme na páté schůzce, kdy zjišťuji, jak to doma probíhá a jestli zaznamenala nějakou změnu v chování syna. Při posledním setkání, dvanácté schůzce, probíráme úspěšnost syna při programu. Tuto poslušnost lze považovat za základní rovinu práce s rodinou.

Vedle toho mi maminky často volají. Svěřují se mi, chtějí po mě věci, které jim dát nemohu a ani nedokážu. Aniž bych chtěl, dostávám se do role kněze. Zdůrazňuji jim, že si musí povídat se synem. Že je důležité, aby mu řekli o našem rozhovoru a o jeho tématu. Jejich vzájemná komunikace je důležitá pro upevnění důvěry.

Nesmíme zapomínat, že každý rodič má své dítě přes všechny problémy rád. Jen už nevěří, že se jejich děti změní. Jsou unavení. Nemají sílu řešit další problémy. V rodinách s více dětmi dochází k tzv. Sophiině volbě. Kdy matka, aby své mladší děti ochránila, svého problémového syna vyhodí z domu.

Časté jsou také situace, kdy matky popírají závažnost situace či kryjí svého syna. Řeknou mi půlku. Slychávám věty typu: „Proč zrovna můj syn, musí do programu docházet, jsou i horší děti.“ či „, On to neudělal“

Vyčnívám z řady klasických lektorů Punktu.

1. Můžete popsat, jak probíhá setkání a interakce mezi Vámi (lektorem) a mladistvým delikventem?

Narazila jsi na trochu nekonvenčního lektora! Od ostatních lektorů se odlišuji svou prací, technikami a přístupem ke klientovi. Jak jsem již zmínil u předchozí otázky, při práci s klienty využívám svého vzezření. Mohu říct, že jsem v širokém okolí, možná v celé republice jediný lektor, který vezme kluky ven a jde s nimi například do kavárny na kafe. Nesedím s nimi jen v kanceláři. Tímto způsobem mám větší šanci dostat se s nimi do bližšího osobního kontaktu.

Když se mnou někdo nechce spolupracovat, nemusí! On musí programem formálně projít. Stále klientům opakuji, že je ke spolupráci nikdo nenutí. Ale v případě nespolupráce ode mě nedostanou kvalitní pochvalné hodnocení pro soud. Většinou buď přestane klient sám od sebe chodit na schůzky a do skupiny, nebo se spolu na vyloučení z programu dohodneme. V lepších případech spolupracovat začne. Při práci s klientem dost často vycházím z vlastních zkušeností. Řídím se vnitřní intuicí.

2. Jste schopen po letech zkušeností na první pohled poznat, jak s Vámi bude mladistvý delikvent spolupracovat?

Jsem skromný, takže až na druhý. Na první setkání spíše vidím, jak vnímají své postavení ve společnosti a jak vysoké mají sebevědomí. Hodnocení a ostrakizace společnosti mají na jejich sebepojetí velký vliv. Řídí se pravidlem: „jsem takový, za jakého mě okolí považuje“. Mají nařízený dohled od OSPOD a PMS. Rodiče a celá rodina je na ně naštvaná a ztratila k nim důvěru. Při prvním sezení poznám, že kluci, protože povětšinou jsou mými klienty kluci, hodnocení okolí přijali.

Na sezení jim dám úkol, ve kterém musí napsat, za co se mají rádi a za co by se pochválili. Po zadání úkolu nastává až na výjimky, kluky s hodně vysokým sebevědomím, ticho. Nevědí co říct. Poté jim zadám druhý úkol, kde mají říct, za co se rádi nemají. Následuje 20 minutový monolog.

V oblasti kriminality funguje prostý zákon. Čím více toho spáchám, tím více se do toho zamotám. Jsem v pozici stopky. Mým úkolem je tento proces přerušit.

3. Je možné i po počáteční nedůvěře k němu proniknout, dostat se mu tzv. pod kůži a stát se jeho přítelem?

Ano je! Abych toho dosáhl, poruším všechna pravidla, která nám na školení říkají, například: vykejte jim, respektujte je, nemluvte jako oni, apod. Jak to dělají jiní lektori? Nevím, ale já to dělám takhle. A vedení Rubikonu mi to toleruje.

4. Jakého klienta a jeho příběh nedokážete vymazat z paměti a s velkou pravděpodobností z paměti nikdy nevymažete?

Můj nejhorší zážitek! Za dobu své práce s mladými lidmi byla pro mě nejkomplikovanější spolupráce s mladým klukem Karlem. Nikdy na něj nezapomenu! Když jsem se s ním poprvé setkal, bylo mu pouhých 17 let. Do programu se dostal díky obvinění ze sériového znásilňování žen v Plzni. Na první schůzku přišel s matkou. Přišla se ujistit, kdo jsme a jak pracujeme. O patologickém problému svého syna nevěděla. Popírala to. Byla přesvědčená, že je obviněný z něčeho, co neudělal.

V průběhu sezení se mi Karel otevřel. Řekl mi o svém problému všechno. Proč má takové nutkání, co u toho cítí a jaké vedlejší projevy při aktu má. Také počet znásilnění, které již spáchal. Nenáviděl se za to jaký je a co pociťuje. V podstatě to dělat nechtěl, ale touha po uspokojení svých potřeb po ženě byla silnější než on. Do programu nepatřil.

Potřeboval odbornou psychiatrickou pomoc. Oslovili jsme několik plzeňských psychiatrů. Někteří z nich ho odmítli. Nechtěli s ním pracovat. Nebo naopak s ním pracovali jen formálně. Nikdo mu v podstatě nepomohl.

Asi po 4 měsících od našeho prvního setkání za mnou přišel a žádal mě o radu. Nevěděl, co má dělat. Upřímně, já také ne. Přes to všechno jsem s ním začal pracovat dobrovolně. Nevěděl jsem, co mu mám poradit. Jediné, co mě napadlo, bylo: „Jakmile si budeš chtít vzít násilím nějakou ženu, otoč se a utíkej pryč. Utíkej daleko do vyčerpání sil.“

Nabádal jsem ho k tomu, aby vše řekl své matce. Chvilí taktika „únik“ pomáhala, ale dostával se do situací, kdy neměl kam utéct a ženu prostě znásilnil.

Silný příběh je to pro mě z důvodu, že v den svých narozenin za mnou Karel přišel. Nevěděl, jak dál a chtěl ode mě radu. Ne vždy útěk zabral. Jeho touha byla silnější než on. V mých silách nebylo mu pomoci. Série znásilnění pokračovala. Bral si, co potřeboval. Systém se probudil, až když se pokusil znásilnit 10 letou dívku. Poslali ho do klasického vězení, ne do léčebny. Od té doby o Karlovi nemám žádné informace.

5. Byl jste někdy, za dobu svého působení v programech mentorem klienta, který Vás doháněl k „šilenství“ a práce s ním byla velice obtížná a neúčelná?

Nedávno jsem pracoval s klukem, který byl emočně úplně plochý. Necítil nic. Neprojevovala se u něj žádná empatie.

Jeho jsem nezvládl. Nezdolal jsem ho. Na konci programu mi upřímně řekl: „, Rád jsem tě poznal. Jsi fajn. Když už tě nikdy neuvidím, nevadí. Program byl dobrý, ale mohl být kratší. Před skupinou bych preferoval individuální setkání. Nic se z mojí strany nezměnilo. Budu si dělat co chci, co mi vyhovuje.“ Napsat o něm závěrečnou práci pro soud pro mě bude obtížné.

6. Setkáváte se i po skončení programu s některými svými klienty, kteří již nepůsobí na poli kriminality?

Ano, setkávám! Jestli působí na poli kriminality nebo nepůsobí to nevím na 100%. Myslím si, že ne. S některými se stále scházím.

Věřím, že všichni z nás se narodí dobří, ale zkaží nás okolí. Proto mi nedělá problém bavit s hodně problémovým klukem. Věřím, že je v něm malý plačící kluk, který volá o pomoc. Kluk, který od rodičů možná nedostával dostatek lásky. Kluk, kterému se táta nevěnoval. Neměl o něj zájem a nebyl mu dobrým příkladem.

Příčin je velké množství a nikdo nedokáže říct, která je tou hlavní. Která je spínačem k problémovému chování.

V prevenci se musí věřit, stejně jako v Boha.

- 1. Jste schopni říci, zda jako instituce v rámci programů dosahujete předem stanovených cílů (např.: rapidně snížit procento vzniku recidivy u klienta, u které je již na počátku velmi vysoké, posílit kladné stránky klienta a naučit ho zvládat krizové situace, posílit vztah a roli rodiny jako socializačního a výchovného činitele, apod.)?**

Na tuhle otázku je velmi těžké odpověd'. Myslím si, že ano. V prevenci se musí věřit, stejně jako v Boha.

- 2. Po absolvování programu převažuje poměr mladistvých recidivistů, kteří se k páčání protiprávních činů vrací, nebo mladistvých delikventů, kteří se po skončení programu snaží nedostat do konfliktu se zákonem?**

Dle mého názoru převažuje poměr kluků, kteří se snaží trestnou činností nepáchat. I kdyby to bylo jen 60% ze všech klientů, kteří programem prošli, tak se práce lektorů a financování probačních programů vyplatí. Finančně, ale i společensky samozřejmě.

Jednoduché číslo. Průměrná cena za jednoho vězně ve vězení na den je 800,- Kč. Za rok tato částka činí 300 000,-Kč. Průměrná trestní sazba je 2 až 2,5 roku. Tudiž průměrná cena za jednoho vězně se vyšplhá na 730 000,- Kč. Jako lektor jsem si minulý rok skrz 3 punkty, v rámci nichž jsem pracoval s cca 20 kluky, vydělal 26 000,- Kč. Takže jestli se alespoň u jednoho podařilo snížit riziko recidivy na minimum, státu a následně i společnosti se naše práce velmi vyplatí.

- 3. Nastala u Vás někdy chvíle, kdy jste si řekl, že už nemáte chuť pokračovat v oblasti terciární prevence a chtěl jste práci v probačních programech ukončit?**

Ano nastala! Bylo období, kdy jsem si říkal, že už tuhle práci dělat nechci. Nebyl jsem si jistý, zda jí ještě umím. Cítil jsem se vyhořelý v tom, že jsem si nebyl jistý, zda práci odvádím dobře. Vadí mi, že jsem jediný lektor v Plzni. Když skončím, skončí i Punkt pro toto město.

Po 7 letech už funguji jinak. Dřív jsem se připravoval na každé setkání, dnes už to nedělám. Za chvíli mám další schůzku, při které se budu řídit svou intuicí. Nepojedu podle manuálu pro lektory. Dle mého názoru to není dobře. V podstatě dělám něco jiného. Něco svého a ne lektora Punktu. Na druhou stranu nechci skončit. Nechci, aby Punkt v Plzni zanikl. Až zde bude působit jiný lektor/ - ři, tak skončím.

Nevýhodou na téhle práci je nevědomost a nepřítomnost hmatatelných výsledků. Nikdy nevím, jaký mám na klienty vliv. Nevím, co jsem dokázal. Jsem si vědom pouze toho, že klukům do života vstoupím. Snažím se v nich vyvolat určitou samobrzdu. Aby si včas a ve správnou chvíli uvědomili závažnost situace a řekli si, končím.

Avšak kolik kluků, se kterými jsem se v průběhu 7 let setkal, přestalo páchat trestnou činnost, nezjistím.